

ARTICLE 19

ims

INTERNATIONAL
MEDIA SUPPORT

Адсутнасць правасуддзя для журналістаў ва Украіне, у Беларусі і Расіі

Верасень 2011

ARTICLE 19
Free Word Centre
60 Farringdon Road
London
EC1R 3GA
United Kingdom
Tel: +44 20 7324 2500
Fax: +44 20 7490 0566
E-mail: info@article19.org
www.article19.org

International Media Support (IMS)
Nørregarde 18, 2nd floor
1165 Copenhagen K
Denmark
Tel: +45 88 32 7000
Fax: +45 33 12 0099
E-mail: ims@i-m-s.dk
www.i-m-s.dk

ISBN:

© АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) , Лондан і Капенгаген, Жнівень 2011

Гэта праца прадастаўляецца па ліцэнзіі Creative Commons Attribution-Non-Commercial-ShareAlike 2.5.

Вы можаце свабодна капіяваць, распаўсюджаць і паказваць гэту працу і рабіць вытворныя працы, калі вы:

- 1) зробіце спасылку на АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS);
- 2) не будзеце выкарыстоўваць гэту працу у камерцыйных мэтах;
- 3) будзеце распаўсюджаць працы, вытворныя ад гэтай публікацыі пад ліцэнзіяй ідэнтычнай гэтай.

Каб атрымаць доступ да поўнага юрыдычнага тэксту гэтай ліцэнзіі, калі ласка, наведайце: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/legalcode>.

АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) хацелі б атрымаць копіі любых матэрыялаў, у якіх выкарыстоўваецца інфармацыя з гэтай справаздачы.

Гэта справаздача была складзена і апублікавана ў рамках праекта, падтрыманага арганізацыяй Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) , Праграмай медыі і дэмакратыі для краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы і Каўказа. Яна была складзена і напісана Наталі Лозкут, старшым праграмным супрацоўнікам па Еўропе ў АРТЫКУЛ 19 і разгледжана доктарам права. Барбарай Букоўскай, старэйшым дырэктар па пытаннях права ў АРТЫКУЛ 19 і Джэйн Мёлер Ларсан, Каардынатарам праграм для СМІ і дэмакратыі ў Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) . Даклад быў адрэдагаваны Рэбекай Вінцэнт, пазаштатным кансультантам па правах чалавека. Асаблівая падзяка Джону Кроуфуту, Аналітыку па Расіі Міжнароднай федэрацыі журналістаў, за яго каштоўныя парады. АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) прадставіць гэты даклад па Украіне, Беларусі і Расіі ў рамках сваёй працы па барацьбе з беспэкаранасцю і заахвочванню і ўмацаванню свабоды СМІ ў рэгіёне. Справаздача была складзена па выніках міжнароднай канферэнцыі, арганізаванай АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) у Кіеве, Украіна, 16 верасня 2010 года - дзесяты гадавіна знікнення апазіцыйнага журналіста Георгія Гангадзэ, якому прысвячаецца гэта справаздача.

Змест

Змест	1
Выканаўчае рэзюмэ	3
Прадмова	5
Увядзенне	6
Метадалогія	8
Гісторыя	9
Рэкамендацыі	13
Апісанні краінаў	16
Украіна	17
Васіль Кліменцьеў	17
Ігар Аляксандраў	18
Георгі Гангадзэ	19
Інтэрв'ю з Міраславай Гангадзэ (удавай Георгія Гангадзэ)	22
Беларусь	24
Алег Бябенін	24
Вераніка Чаркасава	26
Дзмітры Завадзкі	27
Інтэрв'ю са Святланай Завадзкай (жонкай Дзмітрыя Завадзкага)	30
Расія	32
Малік Ахмедзіпаў	32
Наталля Эсцімірава	33
Анастасія Бабурава	35
Магамед Яўлоеў	36
Ганна Паліткоўская	37
Інтэрв'ю з Сяргеем Сакаловым (Галоўны рэдактар, Новая Газета)	40
Магамед Варысаў	42
Максім Максімаў	43
Аляксеі Сідараў	44
Юрый Шчэкачыхін	45
Уладзімір Сухамлін	47
Валерыі Іваноў	48
Эдуард Маркевіч	50
Віктар Папкоў	51
Уладзімір Кірсанаў	52
Ігар Домнікаў	54
Уладзімір Яцына	55
Канферэнцыя па беспакаранасці ў Кіеве	57
Высновы	60

Выканаўчае рэзюмэ

За апошнія 10 гадоў знікненні і забойствы журналістаў ва Украіне, Беларусі і Расіі былі сустрэты неадэкватным адказам з боку ўрадаў гэтых краін. Вынікам гэтага ва ўсіх трох краінах з'явілася ўзнікненне клімата беспакаранасці, парушэнняў правоў чалавека ў журналістаў і ахаладжальны эффект на свабоду выказвання меркаванняў.

Пасля прадмовы выканаўчага дырэктара арганізацыі АРТЫКУЛ 19 Аньес Калламард і выканаўчага дырэктара Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) Йеспера Хойберга і прадмовы нямецкага федэральнага міністра юстыцыі Сабіны Лойтхойзер-Шнарренбергер, справаздача разглядае мноства выпадкаў з журналістамі, якія зніклі і/альбо былі забітыя ў сувязі з іх прафесіянальнай дзейнасцю пасля 2000 году ва Украіне, Беларусі і Расіі.

Ніводная з гэтых спраў не была цалкам вырашана; хоць у некаторых з іх адбыліся арышты і крымінальныя пераследы, ніводны падбухторшчык і вельмі мала хто са злачынцаў былі прыцягнуты да адказнасці.

Наступныя справы былі падрабязна разгледжаныя ў гэтай справаздачы:

Ва Украіне:

- Васіль Кліменцьеў, знік 11 жніўня 2010
- Ігар Аляксандраў, забіты 7 ліпеня 2002
- Георгі Гангадзз, знік 16 верасня 2000

У Беларусі:

- Алег Бябенін, забіты 3 верасня 2010

- Вераніка Чаркасава, забітая 20 кастрычніка 2004
- Дзмітры Завадзкі, знік 7 ліпеня 2000

У Расіі:

- Малік Ахмедзілаў, забіты 11 жніўня 2009
- Наталля Эсцімірава, забітая 15 ліпеня 2009
- Анастасія Бабурава, забітая 19 студзеня 2009
- Магамед Яўлоев, забіты 31 жніўня 2008
- Ганна Паліткоўская, забітая 7 кастрычніка 2006
- Магамед Варысаў, забіты 28 чэрвеня 2005
- Максім Максімаў, забіты 29 чэрвеня 2004
- Аляксей Сідараў, забіты 9 кастрычніка 2003
- Юрый Шчэкачыхін, памёр 3 ліпеня 2003
- Уладзімір Сухамлін, знік 4 студзеня 2003
- Валерый Іваноў, забіты 29 красавіка 2002
- Эдуард Маркевіч, забіты 9 верасня 2001
- Віктар Папкоў, знік 2 чэрвеня 2001
- Уладзімір Кірсанаў, знік 17 мая 2001
- Ігар Домнікаў, забіты 16 ліпеня 2000
- Уладзімір Яцына, знік 19 ліпеня 1999

Справаздача таксама змяшчае шэраг рэкамендацый уладам ва Украіне, Беларусі і Расіі, а таксама міжнароднай супольнасці наконт

юрыдычных і палітычных мераў, неабходных для аховы журналістаў і абароны права на свабоду выказвання ў гэтых краінах. Гэтыя парады з'яўляюцца ў большасці сваёй прадуктам дыскусій, якія адбыліся падчас канферэнцыі, арганізаванай АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) у Кіеве, Украіна, 16 верасня 2010г. "Праз дзесяць год няма справядлівасці для Георгія Гангадзэ: неабходнасць адшукання новых шляхоў да барацьбы з беспакаранасцю". Рэзюмэ гэтай канферэнцыі таксама пададзена ў справаздачы.

Прадмова

Шаснацатага верасня 2000 года знік украінскі журналіст Георгі Гангадзэ, які займаўся журналісцкімі расследаваннямі. Ягонае цела было знойдзена больш за шэсць тыдняў пазней. Гангадзэ займаўся расследаваннем выпадкаў карупцыі ва ўнутраных колах Леаніда Кучмы, які ў той час з'яўляўся прэзідэнтам Украіны. Падчас некалькіх месяцаў перад смерцю Гангадзэ паведамляў, што знаходзіцца пад наглядом і атрымлівае пагрозы. На працягу наступных гадоў, украінскія ўлады больш засяроджвалі ўвагу на адмаўленні афіцыйнага ўдзелу ў выкраданні і забойстве Гангадзэ, чым на выяўленні асоб, адказных за злачынствы. Мінула больш за 10 гадоў, аднак да гэтага часу няма справядлівасці для Георгія Гангадзэ.

Пачынаючы з 2000 года, многія іншыя журналісты зніклі альбо былі забітыя ў сувязі з іх прафесійнай дзейнасцю ва Украіне, Беларусі і Расіі. Вывучэнне апісанняў справаў, якія знаходзяцца ў гэтай справаздачы, з'яўляецца цалкам ацвержальным досведам, паколькі там падкрэсліваецца разбуральнае ўздзеянне карупцыі і беспакаранасці, якое працягвае душыць дэмакратычнае развіццё і з'яўленне умоваў для свабоды слова ў гэтых краінах.

За больш чым 10 гадоў, якія прайшлі пасля знікнення Гангадзэ, ён стаў сімвалам для журналістаў ва ўсім рэгіёне і забяспечыў прыклад адвагі журналістаў, якія займаюцца журналісцкімі

расследаваннямі, і які, пры такіх рэпрэсіўных рэжымах, часта самі становяцца абаронцамі правоў чалавека. Яго справа таксама служыць сталым напамінкам аб несправядлівасці для ахвяраў і іх сем'яў, паколькі падбухторнікі – а часта і злачынцы – гэтых трагічных забойстваў працягваюць знаходзіцца на свабодзе. Па гэтых прычынах, мы прысвячаем гэты даклад Георгію Гангадзэ і яго ўдаве Міраславе, якая працягвае змагацца за справядлівасць для Георгія і іншых журналістаў, якія сталі мішэнню з-за іх працы.

АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) таксама застаюцца забавязанымі прыхільнікамі пошука правасуддзя ў гэтых справах, а таксама больш надзейнай абароны свабоды слова ва Украіне, Беларусі і Расіі і больш шырока ва ўсім рэгіёне. Мы спадзяемся, што гэтая справаздача абнавіць ў тэрміновым парадку пачуццё тэрміновасці сярод адпаведных органаў адносна неабходнасці паўторнай актывізацыі расследавання гэтых справаў і пачатку сур'ёзнага ўспрымання імі сваіх міжнародных забавязанняў у галіне правоў чалавека і свабоды выказвання меркаванняў.

Доктар Аньес Каллард

Выканаўчы дырэктар, АРТЫКУЛ 19

Йеспер Хойберг

Выканаўчы дырэктар Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS)

Увядзенне

Яшчэ ў сямнаццатым стагоддзі, Гуга Гроцый, адзін з самых выбітных заснавальнікаў сучаснага міжнароднага права, прызнаў, што праблема беспакаранасці, наданая дзяржаўнымі ўтварэннямі, была адной з найбольш актуальных пагразаў у вобласці правасуддзя і вяршэнства права. З тых часоў чыноўнікі знайшлі спосабы рабіць выключэнні з абвінавачвання, тым самым падрываючы саму аснову вяршэнства права.

Вось чаму барацьба з беспакаранасцю павінна быць краевугольным каменем у барацьбе за справядлівае грамадства. Ніхто не павінен быць вышэй за закон. І гэта, вядома, павінна таксама распаўсюджвацца на забойцаў Ганны Паліткоўскай у Расіі і Георгія Гангадзэ ва Украіне. Гэтыя два выпадкі, аднак, з'яўляюцца толькі вядомымі прыкладамі цэлага шэрагу злачынстваў, у якіх злачынцы змаглі ўхіліцца ад адказнасці з-за адсутнасці здольнасці або волі дзяржаўных чыноўнікаў да дзеянняў.

У маёй ранейшай ролі ў якасці дакладчыка па справе Гангадзэ ў Парламенцкай асамблеі Савета Еўропы і як садакладчыка па Украіне я заклікала да прыцягнення да адказнасці адказных асобаў. Некаторы прагрэс быў дасягнуты ў справе Гангадзэ. Асуджэнне трох афіцэраў паліцыі ў 2008 годзе і арышт былога генерала і службовай асобы ўкраінскага Міністэрства ўнутраных спраў Аляксея Пукача ў 2009 годзе з'яўляюцца, у некаторай ступені, дасягненнямі. У роўнай ступені важным з'яўляецца, аднак, гарантаванне беспякі меркаваным злачынцам і забеспячэнне іх справядлівым судовым разбіральніцтвам.

Такія выпадкі, як гвалтоўная смерць былога начальніка спадара Пукача, экс-міністра ўнутраных спраў Юры Краўчанка, які быў знойдзены мёртвым з двума агнястрэльнымі раненнямі ў галаву раніцай таго дня, калі ён павінен быў быць дапытаны пракуратурай, паказваюць маштаб праблемы правядзення такіх расследаванняў.

Па характары сваёй прафесіі і сваёй следчай працы, палітычныя журналісты схільныя да развіцця напружаных ўзаемаадносін з дзяржаўнымі органамі. Улічваючы гэты факт, іх права (як у выпадку з усімі грамадзянскімі правамі) павінны быць спецыяльна абаронены і гарантаваныя ва ўсіх краінах і прававых сістэмах.

У Нямеччыне, напрыклад, мы збіраемся перагледзець нашае крымінальнае права з мэтай умацавання свабоды прэсы, плануецца адмова ад крымінальнай адказнасці журналістаў за садзейнічанне ў "здродзе дзяржаўных сакрэтаў" -- злачынства, якое прадаставіла падставы для перагляду асабістай маёмасці следчых журналістаў у пошуках доказаў.

Я цалкам падтрымліваю барацьбу з
беспакаранасцю і ўмацаванне грамадзянскіх
правоў ва ўсім свеце. Я спадзяюся, што будуць
знойдзеныя многія новыя і практычныя шляхі
каб змяніць глыбока нездавальняючае прававое
становішча, з якім мы сутыкаемся ў шматлікіх
краінах свету.

Сабіна Лойтхойзер-Шнарренбергер¹

Дэпутат нямецкага федэральнага міністэрства
юстыцыі
Берлін, Чэрвень 2011

Метадалогія

Вынікі гэтага даклада заснаваныя на вопыце арганізацый АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) у сваёй працы ва Украіне, Беларусі і Расіі. Даследаванне і аналіз для гэтай справаздачы праводзілася супрацоўнікамі АРТЫКУЛ 19 з каштоўным укладам з боку Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS).

Канкрэтныя даследаванні для гэтага дакладу ўключалі аналіз адпаведных дакладаў мясцовых, рэгіянальных і міжнародных сродках масавай інфармацыі, няўрадавых арганізацый і міжурдавых арганізацый, а таксама кансультацыі з адпаведнымі экспертамі па асобных краінах і справах. Супрацоўнікі АРТЫКУЛ 19 таксама правяла арыгінальныя інтэрв'ю для адной абранай справе ў кожнай краіне, вытрымкі з якіх прыводзяцца ў справаздачы.

Змешчаныя ў справаздачы рэкамендацыі былі распрацаваныя па выніках абмеркаванняў у ходзе канферэнцыі, арганізаванай АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) у Кіеве, Украіна 16 верасня 2010 г, "Праз дзесяць год няма справядлівасці для Георгія Гангадзэ: неабходнасць адшукання новых шляхоў да барацьбы з беспакаранасцю". Эксперты, якія прынялі ўдзел у канферэнцыі, не атрымалі за гэта ніякай матэрыяльнай кампенсацыі.

АРТЫКУЛ 19 лічыць справы, якія былі адабраныя для ўключэння ў гэтую справаздачу, аднымі з

найбольш сур'ёзных прыкладаў нявырашаных знікненняў і забойстваў журналістаў за апошнія 10 гадоў ва Украіне, Беларусі і Расіі. Хоць гэты спіс не з'яўляецца вычарпальным, гэтыя справы мелі асабліва гнятлівы эффект на свабоду выказвання меркавання ў гэтых краінах і больш шырока ў рэгіёне. Ніводная з іх не была вырашана, Ніхто з іх не была вырашана, так як падбухторшчыкі, і часта злачынцы, гэтых нападаў не былі выяўлены і прыцягнуты да адказнасці.

Гісторыя справы

Гвалт у дачыненні да журналістаў Беларусі, Расіі і Украіны, у прыватнасці забойствы і знікненні журналістаў за апошнія 10 гадоў, быў сустрэты з неадэкватным адказам з боку гэтых урадаў. Вынікам ва ўсіх трох краінах было з'яўленне атмасферы беспакаранасці, парушэння правоў чалавека, журналістаў, і гнятлівы эффект на свабоду выказвання меркавання. Напады на журналістаў з'яўляюцца не толькі нападамі на асобныя ахвяры і іх сем'і, але і ўяўляюць сабой атакі на больш шырокае права свабодна атрымліваць і абменьвацца інфармацыяй.

Важна ў гэтай сувязі звярнуцца да міжнародных абавязацельстваў Расіі і Украіны ў рамках Еўрапейскай канвенцыі па правах чалавека (ЕСПЧ), да ратыфікацыі якога таксама імкнецца Беларусь. У 2007 годзе Парламенцкая Асамблея Рады Еўропы выказала сваю глыбокую занепакоенасць з нагоды шматлікіх нападаў на журналістаў і пагрозы іх жыцця: “Асамблея нагадвае прававое абавязацельства дзяржаў-членаў, у адпаведнасці з артыкуламі 2 і 10 ЕКПЧ, даследаваць любыя забойствы журналістаў, а таксама акты грубага фізічнага гвалту і пагрозы забойствам у дачыненні да іх. Гэта абавязацельства вынікае з асобных правоў журналістаў у адпаведнасці з Канвенцыяй, а таксама ад неабходнасці для любой дэмакратыі мець функцыянальныя сродкі масавай інфармацыі, вольныя ад запалохванняў і палітычных пагроз. Там, дзе на журналістаў могуць быць зроблены напады з беспакаранасцю, церпяць дэмакратыя і вяршэнства закона.”²

Прыкладам такой беспакаранасці з'явілася знікненне і наступнае забойства ўкраінскага журналіста Георгія Гангадзэ ў 2000 годзе.

Чатырнаццатага верасня 2010 года, за два дні да дзесятай гадавіны яго знікнення, украінская Генеральная пракуратура абвясціла, што яна завяршыла сваё расследаванне. Яна прызначыла былога міністра ўнутраных спраў Юрыя Краўчанка падбухторшчыкам і натхніцелем знікнення і забойства Гангадзэ. Спатрэбілася 10 гадоў, каб прыйсці да гэтай высновы, і да гэтага часу застаецца многа сумневу адносна таго, ці ён быў на самай справе чалавекам, які загадаў забойства Гангадзэ, паколькі найважнейшыя доказы так і не былі належна расследаваныя. Выказваліся асцярогі, што ва Украіне расследаванне знікнення харкаўскага журналіста Васіля Кліменцьева ў жніўні 2010 года рушыць услед аналагічным курсам. Паколькі такія знікненні з'яўляюцца рэдкімі ва Украіне, знікненне Кліменцьева было ударам па журналісцкай супольнасці і было неадкладна тэстам для адносна новага палітычнага рэжыма, які мусіў прадэманстраваць сваю прыхільнасць да дэмакратыі і вяршэнства закона. Гэтыя знікненні, у спалучэнні з фізічнымі нападамі і ўзмацненнем ціску на незалежныя СМІ, змусілі мясцовыя сродкі масавай інфармацыі выказаць занепакоенасць

тым, што медыя асяроддзе ва Украіне хутка будзе адлюстроўваць сітуацыю ў суседняй Расіі, дзе развілася атмосфера нецярпімасці да выказвання меркаванняў, якія крытыкуюць урад.

Па словах спецыяльнага дакладчыка ААН па свабодзе выказвання меркаванняў, Расія лічыцца адной з самых небяспечных краінаў у свеце для журналістаў. У чэрвені 2010 года ён заклікаў “Філіпіны, Самалі, Ірак, Пакістан, Расію і Мексіку (дзяржавы, у якіх адбываецца найбольшая колькасць журналісткіх смерцяў, у парадку змяншэння) прыняць неабходныя меры, каб гарантаваць абарону журналістаў”.³ Рэакцыя ўрада Расіі на ягоную занепакоенасць неспакой была як расчаравальнай так і несумленнай. Яе прадстаўнік заявіў, што, хоць у Расіі ёсць напады на журналістаў, “у кожным канкрэтным выпадку ажыццяўляецца дбайнае расследаванне і вінаватыя атрымваюць пакаранне, якое яны заслугоўваюць”,⁴ незалежна ад таго, ці з’яўляюцца гэтыя напады звязаныя з іх прафесійнай дзейнасцю. Як сведчаць шматлікія выпадкі ў справах, уключаных у гэтую справаздачу, гэта проста няпраўда, паколькі ў большасці выпадкаў вінаватыя так і не былі знойдзеныя.

Такі падыход праяўляецца таксама ў Беларусі, дзе ёсць уражальныя паралелі паміж справамі Георгія Гангадзэ і апэратара Дзмітрыя Завадскага. Завадскі бясследна знік у Менску ў ліпені 2000 года, і яго цела так і не знайшлі.

Гэта адбылося падчас хвалі палітычна матываваных знікненняў высокапастаўленых палітыкаў у Беларусі ў 1999 і 2000 гадах. Смерць ў верасні 2010 года пры падазронах абставінах Алега Бябеніна, беларускага праваабаронцы, журналіста, заснавальніка і рэдактара незалежнага інфармацыйнага сайту “Хартыя 97”, падняў хвалю боязі новых нападаў на журналістаў. Хоць Беларусь дазволіла міжнародны агляд першапачатковага расследавання па факце смерці Бябеніна, наўрад ці вярта спадзявацца, што па яго справе, якую ўлады неадкладна класіфікавалі як “самагубства”, будзе незалежнае расследаванне.

Хоць цяжка ўсталяваць дакладны лік журналістаў, забітых у гэтых краінах з-за сваёй прафесіі, ёсць неабвержныя доказы таго, што гэтая колькасць вялікая. Агульнадаступнай лічбы няма, бо гэтыя ўрады не публікуюць адпаведную статыстыку і няўрадавыя арганізацыі⁵ выкарыстоўваюць розныя паказчыкі і інфармацыйныя сістэмы для рэгістрацыі і сачэннем за развіццём падзеяў. Даступныя дадзеныя знаходзяцца ў прамежку ад 13 прафесійна звязаных забойстваў, дзевяці знікненняў і 29 непацверджаных забойстваў у перыяд паміж 2000 і 2010 годам ва Украіне, Беларусі і Расіі⁶ да 26 пацверджаных забойстваў, у тым ліку знікненняў,⁷ з Расіяй на чале гэтага спісу з 22 забойствамі. У кастрычніку 2010 года ў базе дадзеных, якая вядзецца Міжнароднай федэрацыяй журналістаў,⁸ у Расіі было

пералічана 53 выпадка з выразнай сувяззю паміж смерцю журналіста і яго ці яе працай з 2000 года (15 з якіх былі непасрэдна мішэнню, 31 загінулі ў меркаванай аварыі, і сем смерцяў падчас перакрываўнага агню і тэрарыстычных актаў). “Рэпарцёры без межаў” пералічылі 21 журналіста, забітага у Расіі ў перыяд з сакавіка 2000 па ліпень 2007 года. Нягледзячы на розніцу ў гэтых ацэнках, відавочна, што жыццё журналістаў ва Украіне, Беларусі і Расіі знаходзіцца ва ўмовах значнай рызыкі у сувязі з характарам іх работы. Ні адзін з завадатараў гэтых фатальных нападаў не быў прыцягнуты да суду, і толькі адносна нешматлікая колькасць вінаватых была прыцягнута да адказнасці.

Гледзячы на справу Гангадзэ і знікненні ў Беларусі, у тым ліку Завадзкага, дэпутат парламента і бягучы нямецкі Федэральны міністр юстыцыі Сабіне Лойтхойзер-Шнаррэнбергер, якая ў той час была дакладчыкам Парламенцкай асамблеі Савета Еўропы па справе Гангадзэ і са- дакладчыкам па Украіне, паведаміла ў 2008 годзе, што “справа Гангадзэ стала, ва Украіне і за яе межамі, магутным сімвалам барацьбы паміж грамадскімі рухамі ў абарону свабоды слова, з аднаго боку, і тым, што часта ўспрымаецца як рэпрэсіўныя сілы пэўнага палітычнага істэблішменту, з іншага боку”.⁹

Гэтая справаздача паказвае ў дэталях, як урадам гэтых краін не ўдалося быць дастаткова

адказнымі, каб прыцягнуць да адказнасці асоб, вінаватых у забойствах журналістаў. Яна прапануе рэкамендацыі для асноўных зацікаўленых бакоў – урадаў, міжурадавых арганізацый і грамадзянскай супольнасці – адносна таго, як яны павінны весці барацьбу з беспакаранасцю за гэтыя злачынствы. Гэта не хуткая справа. Каб пераканацца, што тыя журналісты, якія страцілі свае жыццё падчас справаздачнасці па пытаннях, што ўяўляюць грамадскую значнасць, не памерлі дарэмна, вельмі важна працягваць працу ў напрамку больш бяспечнага і абароненага медыя асяроддзя ва ўсіх трох краінах.

Апісанні, уключаныя у гэтую справаздачу, паказваюць, што грамадская рэакцыя ўладаў ва Украіне, Беларусі і Расіі задаюць тон расследаванням выпадкаў гвалту ў дачыненні да журналістаў. Адсутнасць палітычнай волі для вырашэння гэтай праблемы, ці нават разглядання прафесійнай дзейнасці журналіста як прычыны забойства і знікнення, распаўсюджаная ў выпадках, якія прыведзеныя ніжэй.

На самой справе выпадкаў у Украіне, Беларусі і Расіі шмат больш за тыя 22, пра якіх ідзе гаворка ў гэтай справаздачы. Тым не менш, часта становіцца немагчымым ўсталяваць афіцыйны матыў, звязаны з прафесійнай дзейнасцю журналіста, з-за адсутнасці неадкладнага і эфектыўнага расследавання з боку ўладаў

і їх нежданна дзяліцца інфармацыяй са
сваякамі, адвакатамі, і шырокай грамадскасцю.
У прыватнасці, калі гібель журналіста звязана
з меркаваным самагубствам, улады рэдка
ўзбуджаюць крымінальную справу, што не
дазваляе ўсталяваць сувязь паміж гібеллю
журналіста і яго прафесійнай дзейнасцю.

Рэкамендацыі

Грунтуючыся на высновах гэтага дакладу і выніках канферэнцыі “Праз дзесяць годоў няма справядлівасці для Георгія Гангадзэ: неабходнасць адшукання новых шляхоў да барацьбы з беспакранасцю”, якая прайшла ў Кіеве, Украіна, 16 верасня 2010 года, АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) распрацавалі рэкамендацыі для Украіны, Беларусі і Расіі. За апошнія 10 гадоў, шматлікія выпадкі смерці і знікненняў журналістаў у гэтых краінах прыцягнулі ўвагу і асуджэнне ўсяго свету. Да іх адносяцца забойства Георгія Гангадзэ ва Украіне ў 2000 годзе, знікненне Дзмітрыя Завадскага ў Беларусі ў 2000 годзе і забойства Ганны Паліткоўскай ў Расіі ў 2006 годзе. Шматлікія іншыя інцыдэнты былі зафіксаваныя мясцовымі і міжнароднымі назіральнікамі. Тым не менш, ва ўсіх трох краінах ніводны з завадатараў гэтых фатальных нападаў не быў прыцягнуты да суду, і толькі адносна нешматлікая колькасць вінаватых была прыцягнута да адказнасці.

АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) заклікаюць улады Украіны, Беларусі і Расіі прыняць усе неабходныя палітычныя і прававыя меры для абароны журналістаў і абараняць права на свабоду выказвання меркавання ў сваіх грамадствах у адпаведнасці з іх міжнароднымі абавязкамі. У прыватнасці, яны павінны:

- публічна прызнаць, што журналісты ўразлівія да гвалту менавіта з-за працы, якую яны робяць. Гэта заўсёды павінна змага

пачатку разглядацца як магчымасць у любым расследаванні нападу, смерці або знікненні журналіста;

- публічна асудзіць напады, смерць і знікненні без прадуманасці, а таксама ўстрымлівацца ад любой негатыўнай прапаганды адносна нейкага канкрэтнага журналіста;
- распрацаваць і ажыццявіць эфектыўную палітыку па падтрымцы і абароне журналістаў, што дазволіць ім працаваць у свабодным і бяспечным навакольным асяроддзі;
- навучаць сваіх дзяржаўных служачых, асабліва тых, хто працуе ў праваахоўных органах, пра тое, каб прапанаваць эфектыўны і хуткі адказ, калі журналіст знаходзіцца пад пагрозай, у тым ліку надзвычайныя меры (канспіратыўныя кватэры, і г.д.), каб абараніць яго ад яшчэ большай шкоды;
- ўвесці ў дзеянне адпаведныя і прымальныя механізмы абароны для журналістаў пад пагрозай;
- калі напад адбудзецца, запусціць неадкладнае, эфектыўнае і незалежнае расследаванне з мэтай прывядзення абодвух выканаўцаў і падбухторшчэкаў да адказнасці. Калі ёсць магчымасць удзелу мясцовых органаў улады або іншых дзяржаўных органаў, такія расследавання павінны быць перамешчаныя ў іншы орган за межамі іх юрысдыкцыі або сферы ўплыву;
- забяспечыць доступ да сучаснай, бесперапыннай інфармацыі аб развіцці такіх

даследаванняў, у першую чаргу, сямі і іх адвакатам, а таксама шырокай грамадскасці;

- ўвесці ў дзеянне канкрэтныя меры па прадухіленні паўтарэння падобных актаў;
- звярнуць асаблівую ўвагу на садзейнічанне працы грамадзянскай супольнасці і сродкаў масавай інфармацыі, якія маюць датычнае да свабоды слова і абароны журналістаў;
- выдаліць палажэнні аб тэрміне даўніны па злачынствах нацыянальнага значэння;
- падпісаць і ратыфікаваць Міжнародную канвенцыю па абароне ўсіх асоб ад гвалтоўных знікненняў і прымяніць прынцып універсальнай юрысдыкцыі на сваёй тэрыторыі.

Для міжрадавых арганізацый і міжнароднай супольнасці, рэкамендуецца:

- надаць прыярытэт абароне журналістаў ў вобласці іх правоў чалавека як частцы іх працы з Украінай, Беларуссю і Расіяй;
- дапамагчы Украіне, Беларусі і Расіі выконваць свае міжнародныя абавязальствы па правах чалавека ў адпаведнасці з міжнародным правам, уключаючы наступныя меры па выкананню адпаведных рашэнняў і пастаноў такіх міжнародных органаў па правах чалавека, як Еўрапейскі суд па правах чалавека і Камітэт па правах чалавека ААН.

Для арганізацый грамадзянскай супольнасці і сродкаў масавай інфармацыі, рэкамендуецца:

- працягваць сачыць за сітуацыяй у адносінах да абароны журналістаў і права на свабоду самавыяўлення ва Украіне, Беларусі і Расіі, у прыватнасці, аб'яднаць свае намаганні ў падтрымку расследавання нападаў і жорсткага стаўлення да журналістаў і дыскутавання іх праблемы не толькі на нацыянальным узроўні, але і на двухбаковым, рэгіянальным і міжнародным узроўнях, з выкарыстаннем новых тэхналогій;
- правесці кансалідацыю дакументацыі, напрыклад, праз цэнтральны сайт / партал, які дазваляе прадстаўленне інфармацыі на нацыянальным і міжнародным узроўнях для шырокай грамадскасці, якая павінна працягваць удзельнічаць у дэманстрацыях або кампаніях, накіраваных на барацьбу і ліквідацыю беспараканасці;
- для сродкаў масавай інфармацыі, забяспечыць адэкватную бяспеку і настаўленне па самаабароне для сваіх работнікаў, падаўшы ім ахоўнае абсталюванне па меры неабходнасці, і прапаноўваць трэнінгі для сваіх пастаянных і пазаштатных супрацоўнікаў.

Апісанні краінаў

Абгрунтаваць, ці звязаныя забойствы і знікненні журналістаў ва Украіне, Беларусі і Расіі з іх прафесіяй, цяжка. Улады не вырашаюцца адчыніць расследаванні аб такіх магчымых сувязях. Яны робяць гэта, магчыма, у мэтах абароны выканаўцаў і натхняльнікаў з-за іх уласнага ўдзелу, альбо ў выніку карупцыйных адносін. Апісанні, уключаныя ў гэтую справаздачу, былі складзеныя з розных крыніцаў і паказваюць, што ўзровень беспакаранасці за такія злачынствы з'яўляецца непраймальным. Найбольш яркі прыклад у тым, што ні адзін з падбухторшчыкаў не быў прыцягнуты да суду і сапраўдныя выканаўцы былі знойдзеныя і асуджаныя толькі ў рэдкіх выпадках.

Україна

У апошнія 10 гадоў выпадкі фатальных фізічных нападаў на журналістаў ва Украіне з выразна устаноўленай сувяззю з іх прафесійнай дзейнасцю былі адносна рэдкія, аб паспяховасці крымінальных расследаванняў такіх выпадкаў, падчас якіх завадатары былі прыцягнуты да адказнасці, сведчаць тры справы журналістаў, якія былі забіты ці зніклі, прыведзеныя ніжэй. У прыватнасці, калі матывам для такога злачынства становіцца карупцыя, дакладна праяўляецца адсутнасць стымулаў з боку органаў дзяржаўнай улады для вырашэння справы. У некаторых выпадках салідарнасць сярод членаў супольнасці журналістаў знаходзіцца на высокім узроўні і злачынствы супраць журналістаў сустракаюцца рэдка.

Наступныя выпадкі смерці або знікнення журналістаў ва Украіне выкладзены ніжэй:

11/08/2010 – Васіль Кліменцеў
07/07/2001 – Ігар Аляксандраў
16/09/2000 – Георгій Гангадзэ

Васіль Кліменцеў¹⁰

Знік: 11/08/2010, ва ўзросце 67 гадоў у Харкаве, ва ўсходняй Украіне.

Пасада: галоўны рэдактар харкаўскай газеты “Новы стыль”.

Галоўныя тэмы працы: Карупцыя і сацыяльна-эканамічныя пытанні. Кліменцеў быў журналістам, вядомым у сваёй працы як барацьбіт з карупцыяй, асабліва ва ўніверсітэтах, бальніцах, праваахоўных і падатковых органах. У сваіх апошніх артыкулах ён крытыкаваў мясцовага пракурора, а таксама начальніка абласной фінансавай паліцыі. Кліменцеў

атрымаў фотаздымкі, дзе можна было выразна ўбачыць берагі вілаў, якія належаць мясцовым чыноўнікам, якія ён планаваў апублікаваць ў газеце “Новы стыль” у рамках справаздачы па карупцыі мясцовых чыноўнікаў.

Дэталі справы: Па дадзеных мясцовых газет, Кліменцева заўважылі, калі ён выходзіў з хаты ў Харкаве 11 жніўня 2010 года з невядомым мужчынай, які прыехаў на БМВ. З таго часу інфармацыі пра яго больш не было. Пасля адмовы прыняць грошы у замен на абяцанне не публікаваць даклад аб хабарніцтве ў абласной пракуратуры, ён, як паведамляецца, на працягу некаторага часу атрымліваў пагрозы. За паўтара года да свайго знікнення ён паведаміў, што яму было вядома, што ён быў пад наглядам мясцовай паліцыі. Супрацоўніца Кліменцева паведаміла аб яго адсутнасці ў харкаўскую абласную міліцыю 12 жніўня 2010 года. На сёмы дзень пасля яго знікнення ў пустой лодцы на возеры Пехенешкае быў знойдзены яго мабільны тэлефон.

Расследаванне: Мясцовая паліцыя пачала расследаванне з падазрэннем на “наўмыснае забойства”. Затым гэтая справа была пераведзена ў Міністэрства ўнутраных спраў. Па дадзеных кіеўскага агенцтва УНІАН, харкаўская паліцыя абвясціла ўзнагароду ў 20 000 украінскіх грыўняў (каля 2500 даляраў ЗША) за інфармацыю, якая дапаможа знайсці Кліменцьева. Аднак ні падазраваныя, ні матывы да гэтага часу не выяўлены. Па словах міністра ўнутраных спраў Анатоля Махільева, знікненне, хутчэй за ўсё, звязана з прафесійнай дзейнасцю Кліменцьева. У лістападзе 2010 года генеральны пракурор Віктар Пшонка заявіў, што расследаванне было праведзена вельмі дакладна і было блізкім да завяршэння, аднак не даў ніякіх падрабязнасцяў. У красавіку 2011 года паліцыя абвясціла, што ў ходзе расследавання яны правярылі больш за 3000 чалавек.

Бягучы стан: расследаванне працягваецца.

Адказ улада: Віктар Януковіч, цяперашні прэзідэнт Украіны, паабяцаў, што будзе асабіста сачыць за расследаваннем па знікненні Кліменцьева. Міністар унутраных спраў Анатоль Махільёў заявіў, што супрацоўнікі паліцыі маглі мець дачыненне да знікнення Кліменцьева, і перадаў адказнасць за расследаванне нацыянальным органам.

Ігар Аляксандраў¹¹

Памёр: 07/07/2001, 44 гады, у Славянску, усходняя Украіна.

Пасада: дырэктар “Тор” (незалежная тэлевізійная кампанія, заснаваная ў Славянску).

Галоўныя тэмы працы: Карупцыя ўраду. Аляксандраў прадстаўляў праграму тэлебачання “Без цензуры”, у якой ён рэгулярна крытыкаваў карупцыю ўраду на нацыянальным і рэгіянальным узроўнях. Напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў 1999 года тэлевізійная станцыя Аляксандрава была адной з нешматлікіх, якая прадастаўляла эфірны час апанентам прэзідэнта Леаніда Кучмы. У 1998 годзе ён быў звольнены з журналісцкай працы на пяць гадоў і прысуджаны да двух гадоў турэмнага зняволення пасля паведамлення аб тым, што член парламэнту незаконна ўвёў манополію на продаж гарэлкі. Ён быў апраўданы пасля звароту ў Еўрапейскі суд па правах чалавека.

Дэтальныя справы: невядомыя асобы напалі на Аляксандрава, калі ён увайшоў у кабінет свайго офіса “Тор” 3 ліпеня 2001 г. Крыкі і стогны можна было пачуць на вуліцы, Аляксандраў быў знойдзены ў крыві з пабітай галавой, дзве бейсбольныя біты ляжалі непадалёк злева. Ён быў адразу дастаўлены ў лякарню, аднак 7 ліпеня 2001 года ён памёр, так і не прыйшоўшы ў прытомнасць.

Расследаванне: Юрый Верэдзюк, бяздомны, быў арыштаваны ў жніўні 2001 года і абвінавачаны ў забойстве Аляксандрава, аднак 17 мая 2002 года Данецкі апеляцыйны суд у Славянску вырашыў, што доказаў супраць яго было не дастаткова, і яго адпусцілі. Суд таксама заклікаў улады зноў адкрыць крымінальнае расследаванне. У верасні 2002 года ўкраінскі парламент распачаў следчую камісію для высвятлення справы аб забойстве Аляксандрава. У ходзе расследавання камісія абвінаваціла ўкраінскія службы бяспекі ў тым, што яны сфальсіфікавалі доказы па справе. Два паліцэйскія, Алег Тамбоўцаў і Яўген Драздоў, былі прызнаныя вінаватымі ў фальсіфікацыі падчас расследавання, ім прысудзілі адпаведна шэсць і шэсць з паловай гадоў турэмнага зняволення ў ліпні 2006 года. Іншым супрацоўнікам паліцыі былі таксама прад'яўлены абвінавачванні ў фальсіфікацыі падчас расследавання 2007 года, але яны былі апраўданы пасля апеляцыі ў лютым 2009 года. 7 ліпеня 2006 года Луганскі апеляцыйны суд абвінаваціў за забойства Аляксандрава пяць членаў мясцовай злачыннай групы «17-ы раён». Аляксандар Рыбак і Дзмітрый Рыбак былі прысуджаны адпаведна да 15 і 11 гадоў турэмнага зняволення як завадатая і арганізатары забойства. Аляксандар Анішка і Руслан Турусаў прызналі сваю віну і былі прысуджаны адпаведна да 12 гадоў і 6 гадоў пазбаўлення волі як злачынцы, а іх саўдзелнік Сяргей Карыці быў прысуджаны да 2,5 гадоў пазбаўлення волі. Хоць ёсць падставы меркаваць, што Аляксандар Рыбак

(былы член украінскай сакрэтнай службы) быў адным з завадатараў, так як таксама прысутнічаў у тэлевізійных праграмах Аляксандрава, правядзенне папярэдняга расследавання паказвае, што і іншыя высокапастаўленыя супрацоўнікі праваахоўных органаў, не прыцягнутыя да адказнасці, былі таксама ўцягнутыя ў гэту справу.

Бягучы стан: Нягледзячы на зварот пракурора ў Вярхоўны суд, вынесеныя прысуды, па меркаванні суда, адпавядалі злачынству і не былі занадта мяккімі. 23 мая 2007 года суд пакінуў у сіле рашэнне Луганскага абласнога суда. Расследаванне было спынена.

Адказ улада: тры дні пасля смерці Аляксандрава, тагачасны прэзідэнт Кучма публічна даў загад паліцыі і пракуратуры зрабіць усё магчымае для раскрыцця гэтага забойства і вырашыў, што крымінальная справа павінна перайсці ад мясцовага да нацыянальнага ўзроўню. Аднак, тагачасны мясцовы пракурор Віктар Пшонка (цяперашні генеральны пракурор Украіны), які быў адказны за пачатковае крымінальнае расследаванне, адхіліў гэта пажаданне.

Георгій Гангадзэ¹²

Знікненне і забойства Георгія Гангадзэ ў 2000 годзе з'яўляецца адным з самых вядомых выпадкаў гвалту ў дачыненні да журналістаў у Еўропе і адным з нямногіх, у якім рашэнне выносіў

Еўрапейскі суд па правах чалавека. Яго жонка, Міраслава Гангадзэ, адыгрывае важную ролю ў кантролі ўкраінскага ўрада і робіць усё магчымае, каб на гэту справу не забыліся. Яна працягвае працаваць за мяжой для таго, каб завадатары, якія прымалі ўдзел у выкраданні і забойстве яе мужа, былі прыцягнуты да адказнасці.

Знік: 16/09/2000, 31 год.

Пасада: Следчы журналіст, адзін з заснавальнікаў і галоўны рэдактар апазіцыйнага сайта навін “Українская праўда”.

Галоўныя тэмы працы: Унутраная палітыка. Рыгор Амельхенка, апазіцыйны палітык, сцвярджаў, што знікненне Гангадзэ і яго забойства былі звязаныя з дакументамі, якія сведчылі аб карупцыі ў найбольш прыбліжаным асяроддзі прэзідэнта і знаходзіліся ў руках Гангадзэ.

Дэталі справы: Гангадзэ знік 16 верасня 2000 года. Яго цела было знойдзена 3 лістапада 2000 года ў лесе ў Тарашанскім раёне прыкладна ў 40 мілях ад Кіева.

Яго труп быў абезгалоўлены і абліты дыяксінам. Аказалася, што яго цела таксама было абліта бензінам, які не змог спаліць труп цалкам. За некалькі месяцаў да свайго знікнення Гангадзэ казаў сваім сваякам і калегам, што ён атрымліваў пагрозы і быў пад наглядам, пра што ён напісаў у адкрытым лісце да Генеральнай пракуратуры 14

ліпеня 2000 года. У снежні 2000 года Аляксандр Мароз, лідэр Сацыялістычнай партыі, выпусціў запісы, якія пасля доўгага тэставання з’явіліся доказам таго, што прэзідэнт Кучма, начальнік штаба ўладзімір Літвін і міністар ўнутраных спраў Юрый Краўчанка абмяркоўвалі пытанне, як прымусяць замаўчаць Гангадзэ. Яны абмяркоўвалі два пытанні: яго дэпартацыю на радзіму, Грузію, ці яго выкраданне чачэнцамі, таму што ён “зайшоў занадта далёка”. Адрозж пасля яго знікнення ў верасні 2000 года адбыліся масавыя дэманстрацыі з патрабаваннем адстаўкі ўрада Кучмы.

Расследаванне: Калі цела было знойдзена ў лістападзе 2000 года, без афіцыйнага вызначэння, следчыя адразу не прызналі, што гэта было цела Гангадзэ. Тым не менш, яго калегі адправіліся ў вёску Тарашанка і знайшлі каштоўнасці, якія належалі Гангадзэ. Акрамя таго, рэнтген рукі труп паказаў, што гэта быў, па сутнасці, Гангадзэ. У 2003 годзе ўлады, нарэшце, пацвердзілі, што гэта быў Гангадзэ. Мясцовы пракурор, які ўзначальваў расследаванне гэтага выпадку, быў абвінавачаны ў перавышэнні службовых паўнамоцтваў і фальсіфікацыі доказаў у траўні 2003 года. Ігар Ханхараў, былы афіцэр паліцыі і галоўны сведка, памёр пад вартай у міліцыі 3-за траўмаў падчас таго, як быў затрыманы ў жніўні 2003 года. Еўрапейскі суд па правах чалавека заявіў, што “да снежня 2004 года дзяржаўныя ўлады былі больш заклапочаныя доказам няўцягнутасці высокапастаўленых дзяржаўных службовых асоб

у дадзеную справу, а не жаданнем даведацца праўды пра абставіны знікнення і смерці Гангадзэ. “Віктар Юшчанка, які стаў у 2005 годзе прэзідэнтам, паабяцаў разгледзець справу і загадаў распачаць новае расследаванне гэтай справы. Першага сакавіка 2005 года ён абвясціў, што справа па забойстве была вырашана і што падазраваныя забойцы, якімі былі чыноўнікі Міністэрства ўнутраных спраў, былі арыштаваны. Чацвертага сакавіка 2005 года былы міністар унутраных спраў Юрый Краўчанка быў знойдзены мёртвым у сваім доме напярэдадні таго дня, калі ён павінен быў даваць паказанні ў якасці сведкі. Валерый Касценка, Мікалай Пратасоў і Аляксандр Паповіч, украінскія чыноўнікі Міністэрства ўнутраных спраў, былі абвінавачаны ў забойстве ў сакавіку 2005 года. Пратасоў быў прысуджаны да 13 гадоў турэмнага зняволення, Кастэнка і Паповіч да 12 гадоў турмы. Аднак на сённяшні дзень таго, хто аддаў загад на забойства Гангадзэ, яшчэ не абвінавацілі. Галоўны падазраваны, Аляксей Пукач, не быў арыштаваны да 22 ліпеня 2009 года. Ён быў начальнікам галоўнага ўпраўлення крымінальнага вышуку. Пры дапамозе яго паказанняў зрабілася магчымым знайсці чэрап Гангадзэ ў тым жа месяцы.

Бягучы стан: 14 верасня 2010 года, Генеральная пракуратура абвясціла, што справа была закрыта, і прыйшла да высновы, што адзіным завадатарам, адказным за выкраданне і забойства Гангадзэ, быў тагачасны міністар унутраных спраў, Юрый

Краўчанка. Рашэнне не праводзіць паўторнае расследаванне адмяняецца ў кастрычніку 2010 года. Другога сакавіка 2011 года Апеляцыйны суд адхіліў апеляцыю удавы Гангадзэ Міраславы ў выніку рэкласіфікацыі выпадку як “забойства па славесным патрабаванні,” што азначала эфектыўнае паніжэнне статуса справы у параўнанні з ранейшым статусам “заказнога забойства”. Дваццаць чацвертага сакавіка 2011 года пракурор абвінаваціў былога прэзідэнта Кучму ў злоўжыванні службовым становішчам, што прывяло да забойства Гангадзэ. Кучме пагражае да 12 гадоў у турме, калі яго асудзяць.

Адказ урада: Юрый Смірноў, тагачасны міністар унутраных спраў, заявіў у маі 2001 года, што справа аб забойстве была вырашана, сцвярджаючы, што яно было здзейснена двума хуліганамі. Расследаванне забойства стала галоўнай тэмай прэзідэнцкіх выбараў 2004 года, на якіх перамог Віктар Юшчанка. Ён узнагародзіў Гангадзэ тытулам “Герой Украіны” 23 жніўня 2005 года. Аднак у 2007 і 2009 гадах ён таксама ўручыў узнагароды некалькім асобам, якія раней былі ўцягнуты ў няўдалую крымінальную справу, у тым ліку былі узнагароджаны генеральны пракурор, Пацябенка, які, відавочна, затармазіў і спыніў расследаванне, Уладзімір Літвін, цяперашні спікер парламента і былы начальнік штаба Кучмы.

Інтэрв'ю з Міраславай Гангадзэ (удавай Георгія Гангадзэ)¹⁴

«Улады краін, дзе здзяйснююцца злачынствы супраць журналістаў, павінны разумець, што гэта не сьдзе ім з рук»

Пытанне: “Выпадак з вашым мужам, Георгіем Гангадзэ ва Украіне мае шмат агульнага з выпадкамі ў Беларусі і Расіі. Якім чынам можна растлумачыць тое, што гэтыя выпадкі не былі раследаваны належным чынам, акрамя прычын міжнароднага ціску і велізарнага грамадскага інтарэсу?”

Міраслава: “Адсутнасць сур'ёзных раследаванняў злачынстваў супраць журналістаў з'яўляецца міжнароднай праблемай. Але асабліва вострай з'яўляецца яна для постсавецкіх краін. Раследаванне журналістамі карупцыі, выпадкаў злоўжывання службовым становішчам і іншых незаконных дзеянняў службовых асоб або алігархаў з'яўляюцца надзвычай карыснай, але небяспечнай працай. Георгій, як і Ганна Паліткоўская і Дзмітры Завадзкі, разумеў рызыку сваёй працы, але не мог паступіць інакш, таму што лічыў, што яго праца будзе важнай для грамадства. Знішчыўшы іх, улады спрабавалі прадэманстраваць сваю сілу і запалохаць іншых журналістаў. Гэтыя выпадкі не раследуюцца па некалькіх прычынах. Асноўная прычына заключаецца ў тым, што яны спрабавалі паказаць удзел урада ці праваахоўных прадстаўнікоў у карупцыі, і раследаванне магло даказаць гэта. Прадстаўнікі ўрада не жадаюць займацца раследаваннем злачынстваў, учыненых

з іх прамога або ўскоснага ўдзелу. Другая прычына заключаецца ў адсутнасці празрыстай прававой сістэмы і адсутнасці якога-небудзь ціску на супрацоўнікаў праваахоўных органаў у постсавецкіх краінах для правядзення такіх раследаванняў. Трэцяя прычына заключаецца ў адсутнасці эфектыўных міжнародна-прававых механізмаў для раследавання злачынстваў супраць журналістаў у краінах, дзе яны былі здзейснены і дзе дзяржаўныя органы перашкаджаюць правядзенню раследаванняў. Постсавецкія краіны таксама маюць старую крымінальную сістэму, якая абмяжоўвае правы пацярпелых у такіх выпадках, сям'я пацярпелага не мае права глядзець матэрыялы справы або дапамагаць пры раследаванні, не кажучы ўжо пра прамы маральны ціск на ахвяру з боку следчых у такіх выпадках.”

Пытанне: “Ці ёсць змены ў раследаванні справы Георгія? Ці ёсць надзея на тое, што такія раследаванні у бліжэйшай будучыні стануць паспяховымі? Што магло б паскорыць раследаванне?”

Міраслава: “На жаль, у апошні час прагрэс у справе быў невялікі. Акрамя арышту генерала Лукача, які непасрэдна ўдзельнічаў у забойстве Георгія ў адпаведнасці з доказамі і яго ўласным

признаннем, офіс української прокуратури не змог знайсти додаткову інформацію і правесці новыя арышты. Імёны людзей, хто замовіў гэта злачынства, не былі названыя. Абвінавачванне генерала Пукача будзе перададзена ў суд у бліжэйшы час, але калі суд не будзе ведаць, хто замовіў злачынства, ён не зможа вызначыць ступень віны абвінавачанага. У гэтай сітуацыі цяжка спадзявацца, што імёны людзей, якія заказалі забойства Георгія, будуць названыя. Гэты выпадак можа быць расследаваны толькі пры ўмове наяўнасці палітычнай волі кіраўніцтва краіны і пры наяўнасці значна ўмацаванай следчай групы.”

Пытанне: “Многія міжнародныя арганізацыі спрабуюць пакончыць з беспакаранасцю за забойствы журналістаў. Якімі вы бачыце гэтыя дзеянні і які падыход быў бы найбольш эфектыўным?”

Міраслава: «Міжнародныя арганізацыі па правах чалавека робяць вельмі добрую працу тым, што яны прыцягваюць увагу да такіх злачынстваў і даюць уладам зразумець, што яны не будуць цярэць гэта. Дзякуючы ўвазе міжнароднай супольнасці, а таксама актыўнай працы міжнародных праваабаронцаў можна было зрабіць некаторы прагрэс ў расследаванні забойства Георгія. Тры паліцэйскія ўжо былі пакараны ў сувязі з гэтай справай, а другі чакае на пакаранне, але завадатары не былі ідэнтыфікаваныя. На жаль, улады ігнаруюць патрабаванні міжнародных

арганізацый, сродкаў масавай інфармацыі і грамадства. Я лічу, што ў такіх выпадках Савет Еўропы, Арганізацыя Аб'яднаных Нацый і Міжнародны крымінальны суд павінны ўстанавіць спецыяльны механізм расследавання. Гэта дасць магчымасць забяспечыць перадачу такіх выпадкаў міжнароднаму суду для таго, каб пачаць справу супраць лідэраў краін, якія мелі дачыненне да злачынстваў. Улады павінны адчуваць тое, што яны могуць быць пакараныя за наўмыснае дзеянне або бяздзейнасць, за ўдзел у такіх злачынствах або іх утойванне, інакш, нічога не зменіцца.”

Пытанне: “Многія міжнародныя арганізацыі распрацоўваюць праграмы па прадухіленні нападкаў на журналістаў і па дапамозе журналістам абараніць сябе. Як дзейнічаюць гэтыя праграмы у дачыненні да Украіны?”

Міраслава: “Я ўпэўнена, што чым больш журналісты ведаюць пра свае правы і ў стане іх абараніць, тым больш эфектыўна яны будуць выконваць сваю працу і дзяржаўную службу. Акрамя таго, заўважыўшы небяспеку, журналіст будзе мець магчымасць рэагаваць хутчэй і пазбегнуць магчымых пагроз. Адукацыйныя праграмы для журналістаў з'яўляюцца надзвычай эфектыўнымі і важнымі.”

Беларусь

Беларусь добра вядомая сваім аўтарытарным рэжымам і абмежаваннем свабоды СМІ. Знікненне журналіста Дзмітрыя Завадскага ў 2000 годзе рушла ўслед цэламу шэрагу гучных знікненняў палітыкаў у 1999 годзе. Адсутнасць якой-небудзь вырашальнасці ў гэтых выпадках, а таксама ўмешанасць дзяржаўных чыноўнікаў высокага ўзроўню і далейшае пагаршэнне сітуацыі з правамі чалавека прывялі да прызначэння спецыяльнага дакладчыка ААН па Беларусі з 2004 па 2007 год. У 1997 годзе спецыяльны гасцявы статус Беларусі у Савеце Еўропы быў прыпынены з-за адсутнасці прагрэсу ў галіне дэмакратыі, правоў чалавека і вяршэнства права. У 2004 годзе Еўрапейскі Саюз увёў санкцыі, уключаючы забарону на паездкі вышэйшых службовых асоб, датычных да парушэнняў правоў чалавека, уключаючы знікненні журналістаў. Смерць журналіста Алега Бябеніна напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў 2010 года мела адмоўнае ўздзеянне на апошніх рэлікты незалежных сродкаў масавай інфармацыі, у прыватнасці Інтэрнет.

Наступныя выпадкі смерці або знікнення журналістаў у Беларусі былі прыведзены ніжэй:¹⁵

03/09/2010 – Алег Бябенін

20/10/2004 – Вераніка Чаркасава

07/07/2000 – Дзмітрый Завадскі

Алег Бябенін¹⁶

Памёр: 03/09/2010 ва ўзросце 36 гадоў недалёка ад Мінска, Беларусь.

Пасада: актывіст апазіцыі і журналіст, заснавальнік і галоўны рэдактар сайта “charter97.org”.

Галоўныя тэмы працы: Бябенін паведамляў аб парушэннях правоў чалавека, карупцыі і дзейнасці апазіцыі на сайце “charter97.org”,

які ён заснаваў. Ён быў вядомым супернікам рэжыму Лукашэнка і часта быў мішэнню ўрада за сваю працу. Сайт “charter97.org” падвергся нападзе з боку беларускіх уладаў некалькі разоў. Супрацоўнікі былі дапытаныя і выкрадзеныя, а ўсё абсталюванне было канфіскаванае. Бябенін прымаў актыўны ўдзел у кампаніі кандыдата ад апазіцыі Андрэй Саннікаў на прэзідэнцкіх выбарах у снежні 2010 года.

Дэталі справы: Бябенін памёр пры падазронах абставінах. Трэцяга верасня 2010 г. ён быў знойдзены яго братам і яго сябрамі звісаючым з лесвіцы сваёй дачы па-за межамі Мінска. Ён павінен быў сустрэцца са сваімі сябрамі ў кіно напярэдадні вечарам. Калі ён не з’явіўся, яго сябры спрабавалі яму патэлефанаваць, але не дасягнулі яго па тэлефоне. Замест гэтага яны атрымалі тэкставае паведамленне

з тэлефона Бябеніна, дзе ён паведамляў, што не мог адказаць на выклікі, таму што ён ехаў да сваёй дачы. Улады адразу заявілі, што ў выніку анатамавання было устаноўлена, што Бябенін скончыў жыццё самагубствам.

Дзяржынскія следчыя, якія абследавалі дом, сцвярджалі, што выявілі дзве пустыя бутэлькі з-пад “Беларускага бальзаму”, моцнага травянога лікёру. Аднак, па словах яго сяброў і сям’і, ён не піў бальзам. Следчыя заявілі, што на целе не было знойдзена ніякіх слядоў гвалту, што супярэчыць яго сям’і. Перадсмяротнай запіскі выяўлена не было. На аснове вывучэння наяўных матэрыялаў справы эксперты АБСЕ адзначылі, у лістападзе 2010 года, што прычынай і спосабам смерці стала самагубства праз павешанне. Іх мандат быў абмежаваны тэхнічнай ацэнкай наяўных матэрыялаў справы і доказамі, прадстаўленымі Генеральнай пракуратурай, і яны не праводзілі асобнага незалежнага расследавання. Іх высновы былі моцна аспрэчаныя беларускай супольнасцю па ахове правоў чалавека, якая палічыла “тэхнічную ацэнку” ад экспертаў АБСЕ занадта абмежаванай, каб прыйсці да такой высновы, і па-ранейшаму патрабуе поўнага і стараннага незалежнага расследавання.

Расследаванне: першы публічны адказ мінскай пракуратуры неадкладна пацвердзіў, што смерцю Бябеніна было самазабойства, адмаўляючы якую-

небудзь сувязь з яго прафесійнай дзейнасцю. Да гэтага часу незразумела, калі наступіла яго смерць. Паліцэйскія эксперты, якія даследавалі месца здарэння на наступны дзень, 4 верасня 2010 года, вызначылі, што Бябенін памёр каля 2 гадзін 3 верасня 2010 года, у той час як пасведчанне аб смерці, выданае пазней сям’і сведчыла аб яго смерці 2 верасня 2010 года. Згодна з папярэднім прысудам следчага, які з’явіўся 9 верасня 2010 года, на момант сваёй смерці Бябенін быў у цяжкім стане алкагольнага ап’янення. Па словах намесніка генеральнага пракурора Андрэя Шведа, даследаванне засяроджана галоўным чынам на двух сцэнарах: самагубства і забойства, прастаўленага як самагубства.

Бягучы стан: расследаванне смерці Бябеніна было зачыненае 3 снежня 2010 г. Крымінальная справа ніколі не была распчатая.

Адказ урада: Дзевятага верасня 2010 года, у адказ на званок з шэрагу міжнародных арганізацый -- у тым ліку Еўрапейскага парламента, Савета Еўропы і прадстаўніка АБСЕ па свабодзе сродкаў масавай інфармацыі Дуні Міятавіч -- для поўнага і празрыстага расследавання справы Бябеніна беларускі ўрад заявіў, што ён гатовы дапусціць экспертаў АБСЕ для вывучэння абставін пібелі вядомага журналіста апазіцыі. На на прэс-канферэнцыі для журналістаў з Расіі, якая адбылася 1 кастрычніка

2010 года, прэзідэнт Лукашэнка адказаў, што ён не чуў пра Бябеніна да дня, калі той павесіўся.

Вераніка Чаркасава¹⁷

Забітая: 20/10/2004, 44 гады, у Мінску, Беларусь.

Пасада: карэспандэнт газеты прафсаюзаў “Салідарнасць”.

Галоўныя тэмы працы: Перад тым, як Вераніка Чаркасава пачала працаваць у “Салідарнасці” у 2003 годзе, яна працавала на такія незалежныя газеты, як “Беларуская дзелявая газета” і “Беларуская газета”. Чаркасава была вядомая за серыю артыкулаў пад назвай “КДБ усё яшчэ сачыць за табой”, у якіх яна піша пра метады назірання, якія выкарыстоўваюцца беларускімі службы бяспекі для кантролю за грамадзянамі.

Дэталі справы: Чаркасава была забітая ў сваёй кватэры. Яна толькі што вярнулася з паездкі у раёны і была знойдзена мёртвай у сваёй кватэры. Ёй было зроблена каля 40 раненняў у асноўным вакол яе горла. Ніякія грошы або іншыя каштоўныя тавары не зніклі. Незадоўга да яе смерці, Чаркасава расследавала меркаваныя факты продажу зброі паміж Беларуссю і Іракам падчас праўлення Садама Хусэйна, а таксама схему адмывання грошай. Паколькі адзінымі прадметамі, якія адсутнічалі у яе кватэры пасля забойства былі фатаздымкі, якія яна зрабіла

падчас сваёй паездкі ў Ірак, ёсць падазрэнне, што яе смерць можа быць звязана з яе расследаваннем продажу зброі. Арганізацыі па ахове правоў чалавека, такія як Камітэт па абароне журналістаў і Human Rights Watch, а таксама такія міжуродавыя арганізацыі, як Савет Еўропы, падвергнулі крытыцы беларускі ўрад, які быў не ў стане расследаваць забойства. У прыватнасці, там ніколі не было расследавання магчымай сувязі паміж яе працай і забойствам, а ў цэнтры крымінальнага расследавання была ўнутраная спрэчка. Забойства Чаркасавай была ўключана ў даклад 2008 года Парламенцкай асамблеі Савета Еўропы ў якасці адной з “невывешчаных смерцяў незалежных журналістаў”.

Расследаванне: адзінымі падазраванымі, якія дапытываліся крымінальным вышукам ў сувязі з забойствам, былі члены сям’і Чаркасавай. Яе сын і бацька былі дапытаныя некалькі разоў на працягу некалькіх месяцаў больш чым па тры гадзіны кожны раз. Першага лютага 2005 года група супрацоўнікаў міліцыі з’явіліся ў школе яе сына і спрабавала прымусіць яго прыняць удзел у судова-псіхіятрычнай экспертызе, што была прадухілена настаўнікамі. Арганізацыя Эмнісці інтэрнэшнл (Amnesty International) выказала занепакоенасць тым, што следчыя спрабавалі аказаць ціск на сям’ю Чаркасавай, каб тая прызналася ў забойстве. У 2007 годзе крымінальны вышук спыніў справа ў дачыненні да

чальцоў яе сям'і з-за “недастатковасці доказаў”. Па словах мясцовых беларускіх журналістаў, пракурор паслядоўна ігнараваў ключавое сведчанне, якое, як яны лічылі, паказвала, што забойства было непасрэдна звязана з прафесійнай дзейнасцю Чаркасавай.

Бягучы стан: крымінальная справа была прыпынена ў лютым 2007 года.

Адказ урада: дзяржаўныя органы ніколі не прызналі, што забойства Чаркасавай маггло быць звязана з яе працай, і толькі расследавалі забойства як выпадак «хатняга гвалту».

Дзмітрый Завадскі¹⁸

Выкрадзены: 07/07/2000.

Афіцыйна абвешчаны мёртвым: 28/11/2008, 29 гадоў, у Мінску, Беларусь.

Пасада: Працаваў аператарам у расійскай грамадскай тэлевізійнай сетцы “АРТ”. З 1994 па 1997 гады быў асабістым аператарам прэзідэнта Аляксандра Лукашэнкі.

Галоўныя тэмы працы: У ліпені 1997 года ён разам з рэпарцёрам “АРТ” Паулам Шараметам быў арыштаваны за здымкі справядзяды аб прыступнасці беларуска-літоўскай дзяржаўнай

мяжы. Завадскі пакрытыя другой чачэнскай вайны ў 1999 годзе.

Дэталь справы: Завадскі знік 7 ліпеня 2000 года, калі ён павінен быў сустрэцца Павал Шарамет у аэрапорце Мэнска. Апошні раз яго бачылі ў аэрапорце незадоўга да прылёту рэйса Шарамета з Масквы, а яго аўтамабіль пазней быў знойдзены зачыненым і прыпаркаваным у аэрапорце. Жонка Завадскага і Шарамет паведалі, што Завадскі атрымліваў тэлефонныя званкі ад невядомага, які настойваў на сустрэчы з ім. У дзень яго знікнення, Завадскі адзначыў, што за ім сочаць двое невядомых мужчын. Як лідэры апазіцыі Віктар Ганчар і Юрый Захаранка, якія зніклі годам раней, Завадскі атрымліваў тэлефонныя званкі з пагрозамі на працягу некалькіх месяцаў да свайго знікнення. Цэла Завадскага так і не знайшлі, але ён быў афіцыйна абвешчаны мёртвым праз тры гады пасля яго знікнення. Заказчыкам гэтага злачынства лічацца былы кіраўнік Савета нацыянальнай бяспекі Віктар Шэйман, тагачасны кіраўнік МУС Юрый Сівакоў і былы афіцэр бяспекі ў Міністэрстве ўнутраных спраў Дзмітрый Паўлічэнка. У 2004 годзе Парламенцкая асамблея Савета Еўропы прыняла рэзалюцыю, заявіўшы, што “інфармацыя, сабраная дакладчыкам прыводзіць да высновы, што на самым высокім узроўні дзяржавы былі прынятыя меры каб актыўна схваць сапраўдныя абставіны знікнення і што можна падазраваць вышэйшыя службовыя асобы дзяржавы ў прыняцці ўдзелу

ў гэтых знікненнях”. Парламенцкая асамблея запатрабавала, каб беларускі ўрад правёў незалежнае расследаванне ролі тагачаснага генеральнага пракурора Шэймана, тагачаснага міністра спорту Юрыя Сівакова і Дзмітрыя Паўлічэнкі.

Патрабаванне да ўладаў раскрыць праўду аб знікненні Завадзкага былі паслядоўна ўключаныя у рэзалюцыі Камітэта ААН па правах чалавека і Парламенцкай асамблеі АБСЕ. Некалькі м высокапастаўленым чыноўнікам, у тым ліку Шэйману, былі забароненыя паездкі ў Злучаныя Штаты і Еўрапейскі саюз з-за іх магчымага ўдзелу ў справе Завадзкага і іншых палітычных знікненнях.

Расследаванне: У жніўні 2000 года паліцэйскае расследаванне прыйшло да высновы, што знікненне Завадзкага было загадзя спланаваным злачынствам і вызначыла пяць падазраваных. Паліцыя выключыла тэорыю аб тым, што беларускія службы бяспекі былі датычныя да злачынства. 14 Сакавік 2002 года чацвёрта мужчын былі прызнаныя вінаватымі ў выкраданні Завадзкага. Асуджаныя былі супрацоўнікамі спецыяльнага падраздзялення паліцыі “Алмаз”, Міністэрства ўнутраных спраў (МУС) Валерый Ігнатовіч і Максім Малік (абодва прысуджаныя да пажыццёвага зняволення), былы курсант Акадэміі МУС Аляксей Гуз (прысуджаны да 25 гадоў пазбаўлення волі), і Сяргей Савушкін

(прысуджаны да 12 гадоў пазбаўлення волі). Судовае разьбіральніцтва было праведзена за зачыненымі дзвярыма, без якіх-небудзь верагодных прычынаў таго, чаму суд не павінен быць адкрыты для грамадскага кантролю. Паўторныя запыты знутраных арганізацый па правах чалавека на доступ да разгляду былі адхіленыя. Ніякіх доказаў удзелу асоб, асуджаных за выкраданне Завадзкага, не было прадстаўлена шырокай грамадскасці. Усе асуджаныя вінаватымі сябе не прызналі. Расследаванню не ўдалося знайсці цэла зніклага журналіста. Крымінальная справа па факце знікнення была распчатая і зноў распчатая Генпракуратурай некалькі разоў, але яна не выявілі ніякай новай інфармацыі.

Бягучы стан: Расследаванне было зачынена ў адпаведнасці з рашэннем Генеральнай пракуратуры Беларусі 5 мая 2006 года.

Адказ улада: Вышэйшыя службовыя асобы, у тым ліку былы міністр ўнутраных спраў Міхаіл Удовікаў, сцвярджае, што знікненне Завадзкага было створана членамі мясцовай апазіцыі і яго калегам па “АРТ” Паўлам Шараметам каб несправядліва абвінаваціць ўрад. Пазней, у адказ на ананімную электронную пошту, адпраўленую на незалежныя сродкі масавай інфармацыі з пведамленнем аб тым, што службы бяспекі былі ўцягнутыя ў справу, Беларускі дзяржаўны Савет Бяспекі адзначыў, што чачэнцы былі адказныя за знікненне. Гэтае тлумачэнне

было падтрымана прэзідэнтам Лукашэнкам, які звольніў чатырох высокапастаўленых чыноўнікаў на той падставе, што гэта было зроблена ў рамках плану арганізаваць змову супраць яго і выкарыстоўваць гэтую справу, каб кампрамітаваць яго пасаду. У чэрвені 2002 года два супрацоўнікі Генеральнай пракуратуры, Дзмітрый Петрушкевіч і Алег Случак, прызначаныя да справы, збеглі ў ЗША, дзе яны атрымалі прытулак. Яны сцвярджалі, што гэтая справа была арганізавана чыноўнікамі у непасрэдным атачэнні прэзydэнта Лукашэнка, якое, па іх словах, выкарыстала вайсковую частку "Алмаз", каб ліквідаваць шэраг фігур беларускай апазіцыі.

Інтэрв'ю са Святланай Завадскай (жонкай Дзмітрыя Завадскага)¹⁹

«Няма ніякай надзеі на блізкае развіццё падзеяў у расследаванні»

Пытанне: “Справа аператара Дзмітрыя Завадскага мае шмат агульнага са справамі ў Расіі і Украіне. Па якіх прычынах гэтыя справы не былі належным чынам расследаваныя, нягледзячы на міжнародны ціск?”

Святлана: “Асноўнай прычынай адмовы ад вывучэння гэтых выпадкаў з’яўляецца умяшанне саміх ўладаў у злачынствы. На жаль, па той жа прычыне міжнародная супольнасць не можа паўплываць на сітуацыю. Справа ў тым, што ніхто не мае права ўмешвацца ва ўнутраныя справы суверэннай дзяржавы, і ўлады ў Беларусі, Украіне ці ў Расіі не хочуць, каб хто-небудзь звонку дапамагаў ім у правядзенні незалежнага расследавання. Міжнародная супольнасць можа толькі рабіць заявы і праводзіць рэзалюцыі, якія асуджаюць сітуацыю. Мы павінны быць удзячныя міжнароднай супольнасці па меншай меры за адно: пільную ўвагу на гэтыя выпадкі. У той жа час, міжнародныя арганізацыі не маюць рэальных механізмаў, каб змяніць сітуацыю ў аналагічным справах.”

Пытанне: “Ці ёсць змены ў расследаванні справы Дзмітрыя? Ці ёсць надзея на якія-небудзь падзеі ў найбліжэйшай будучыні і што магло б паскорыць расследаванне?”

Святлана: “Там не было ніякіх зменаў у

афіцыйным расследаванні. Больш таго, справа была прыпыненая на працягу чатырох гадоў. Цікава, што справаздача Парламенцкай Асамблеі “Зніклія асобы ў Беларусі” інашывае імёны шэрагу падазраваных, сярод якіх ёсць былыя беларускія чыноўнікі высокага ўзроўню. Тым не менш, ні адзін з гэтых падазраваных не быў затрыманы ці нават дапытаны ў апошнія 10 гадоў, нягледзячы на ўвесь грамадскі ціск як унутры, так і за межамі краіны. Няма ніякай надзеі на блізкае развіццё падзеяў ў расследаванні, калі толькі не абудзецца цуд і прэзідэнт Лукашэнка не вырашыць запрасіць міжнародных экспертаў для расследавання гэтай справы. Калі б Лукашэнка сапраўды хацеў пакараць вінаватых, то не было б неабходнасці для міжнародных экспертаў, бо ёсць дастаткова сіл і сродкаў для гэтай мэты ў самой краіне. Не хапае толькі волі.”

Пытанне: “Многія міжнародныя арганізацыі спрабуюць змагацца з беспакаранасцю за забойствы журналістаў. Якімі вы бачыце гэтыя дзеянні і што бы мела больш эфектыўны падыход?”

Святлана: “Я ведаю, што шматлікія міжнародныя арганізацыі робяць вялікую справу па вырашэнню праблемы беспакаранасці ў выпадках з журналістамі. Гэтая праца вельмі важная, бо яна дапамагае прыцягнуць увагу да гэтай праблемы.

Шкада, што яны не ў стане абавязаць улады да выканання рэальных даследаванняў. Усе працы міжнародных арганізацый і ўсе заявы і звароты, і нават рэзалюцыі ААН, носяць рэкамендацыйны, а не абавязковы характар. Такія рэжымы, як беларускі і расійскі, проста ігнаруюць іх усе і дзейнічаюць па сваім меркаванні. Адзіны выхад з гэтай сітуацыі заключаецца ў стварэнні міжнароднага механізму, магчыма, у рамках ААН або АБСЕ, які б мог б прымусіць улады выконваць бесстароннія расследаванні гэтых справаў, паведамляючы аб іх у ААН і АБСЕ.”

Пытанне: “Многія міжнародныя арганізацыі распрацоўваюць праграмы па прадухіленню нападаў на журналістаў і па дапамозе журналістам абараніць сябе. Якое гэта праграмы маюць дачыненне да Беларусі?”

Святлана: “Кожная краіна мае свой канкрэтны кантэкст і, магчыма, не ўсе рэкамендацыі могуць быць ужытыя ў канкрэтнай краіне, бо рэжымы і іх метады адрозніваюцца ва ўсім свеце. Некаторыя вядуць барацьбу супраць журналістаў нахабна і адкрыта, іншыя ж хітрыя і спрытныя, а некаторыя дэманструюць выгляд дэмакратыі і любасці да журналістаў. Такія праграмы павінны быць даступныя ў кожнай канкрэтнай краіне, у залежнасці ад яе канкрэтнага кантэкста. Але, ва ўсякім разе, такія праграмы з’яўляюцца неабходнымі.”

Расія

Нядаўні фатальны напад на журналіста Алега Кашына 6 лістапада 2010 года прывёў да беспрэцэдэнтнай рэакцыі ад прэзідэнта Мядзведзева, які рашуча асудзіў напад, заявіўшы, што дзяржава павінна гарантаваць права журналістаў казаць праўду аб людзях і падзеях у краіне. Ён нават дайшоў да таго, што сказаў, што дзяржава павінна прымаць спецыяльныя меры, калі існуюць напады на жыццё журналістаў у святле грамадскай значнасці іх працы. Па выніках гэтых выступленняў заканадаўцы прадставілі праект заканадаўства, які дазволіў павялічыць пакаранне за фізічнае насілле ў дачыненні да журналістаў, аднак, яны рабілі гэта без кансультацый з журналісцкай супольнасцю. Нягледзячы на абяцанні ўладаў Расіі да міжнароднай супольнасці, руху ў расследаванні 16 нераскрытых спраў аб забойствах журналістаў, апісаных ніжэй, не было адзначана наогул ніякага, так як ніхто з завадатараў не быў прыцягнуты да адказнасці, дэманструючы адсутнасць незалежнага, своєчасовага і пераканаўчага расследавання.

Наступныя выпадкі смерці або знікнення журналістаў у Расіі, выкладзены ніжэй:²⁰

11/08/2009 – Малік Ахмядзілаў
15/07/2009 – Наталля Эстэмірава
19/01/2009 – Анастасія Бабурава
31/08/2008 – Магамед Яўлоев
07/10/2006 – Ганна Палітоўская
28/07/2005 – Магамед Варысаў
01/07/2004 – Максім Максімаў
09/10/2003 – Аляксей Сідараў
03/07/2003 – Юрый Шчэкачыхін
07/01/2003 – Уладзімір Сухамлін
29/04/2002 – Валерый Іванов
09/09/2001 – Эдуард Маркевіч
02/06/2001 – Віктар Папкоў
17/05/2001 – Уладзімір Кірсаваў
06/05/2000 – Ігар Домнікаў
01/02/2000 – Уладзімір Яцына

Малік Ахмядзілаў²¹

Забіты: 11/08/2009, 33 гады, у Махачкале, Дагестан, Расія.

Пасада: Намеснік галоўнага рэдактара і вядучы следчы карэспандэнт газеты “Хакікат”, якая выдаецца на аварскай мове, і галоўны рэдактар штомесячнага грамадска-палітычнага часопіса “Сагратл”.

Галоўныя тэмы працы: У сваёй працы для “Сагратл” Ахмядзілаў быў сканцэнтраваны на палітычным і грамадскім жыцці ў Дагестане, у тым ліку на выпадках паліцэйскага гвалту і забойстваў. У “Хакікат” ён быў вельмі крытычным у дачыненні да дагестанскіх федэральных сіл і мясцовых праваахоўных органаў у пытаннях падаўлення рэлігійнага і палітычнага іншадумства пад

прыкрыццём кампаніі “барацьбы з экстрэмізмам”.

Дэталі справы: Ахмядзілаў быў абстраляны некалькімі невядомымі людзьмі пры выхадзе са свайго дома 11 жніўня 2009 года і памёр на месцы. Тыя, хто нападаў, выйшлі з прыпаркаванага аўтамабіля Лада седан з таніраваным шклом і без нумарных знакаў. Відавочца бачыў гэтую ж машыну каля дома Ахмядзілава за некаторы час да нападу. Алі Камалаў, галоўны рэдактар Хакікат, а таксама старшыня дагестанскага саюза журналістаў, лічыць, што забойства мела палітычную матывацыю. Дагестан з’яўляецца адным з самых небяспечных рэспублік у Расійскай Федэрацыі, дзе з 1992 года па меншай меры 11 журналістаў былі забіты ў сувязі з прафесійнай дзейнасцю. Ні адзін з завадатараў гэтага выпадку не быў прыцягнуты да адказнасці.

Расследаванне: расследаванне праводзілася Следчым ўпраўленнем Следчага камітэта пры пракуратуры Дагестана. У жніўні 2009 года, на наступны дзень пасля забойства, камітэт заявіў, што не толькі прафесійная дзейнасць Ахмядзілава магла быць адным з магчымых матываў забойства, іншымі магчымымі матывамі маглі стаць асабістая варожасць і асабістыя даўгі. Няма ніякай дадатковай інфармацыі аб ходзе расследавання.

Бягучы стан: расследаванне працягваецца.

Адказ улада: Там, здаецца, не было прамога ўдзелу рускіх уладаў. Тым не менш, на ўлады быў аказаны міжнародны ціск для вырашэння пытання. Генеральны дырэктар ЮНЕСКА Каіціра Мацуура выпусціў заяву пасля смерці Ахмядзілава, заахвочваючы ўладаў “прыкласці ўсе намаганні ў імкненні прывесці вінаватых да адказнасці”.

Наталля Эстэмірава²²

Забітая: 15/07/2009, 50 гадоў, паміж Грозным і Газі-Юртам, Чачня, Расія.

Пасада: пазаштатны журналіст, пастаянны аўтар “Новай газеты” (незалежная газета) і сайта навін на Каўказе “Кавказский узел”. Яна была членам праўлення “Мемарыял”, вядомай рускай арганізацыі па правах чалавека, а таксама кансультантам Human Rights Watch.

Галоўныя тэмы працы: Эстэмірава заўсёды гаварыла пра парушэнні правоў чалавека ў Чачні, у тым ліку пра выпадкі выкрадання, катавання і пазасудовага пакарання смерцю. Як адзін з нямногіх людзей, якія паведамляюць пра правы чалавека ў Чачні, яна дакументальна пацвердзіла шмат выпадкаў выкрадання і забойства з магчымымі спасылкамі на прызначанага Крамлём прэзідэнта Чачні, Рамзана Кадырава. У 2009 годзе Новая газета была вымушана афіцыйна спыніць супрацоўніцтва з Эстэміравай

у сувязі з серыяй пагроз, быццам ад чэчэнскіх уладаў, так што яе наступныя артыкулы былі апублікаваныя пад выдуманым імем. Эстэмірава працавала ў цесным кантакце з журналісткай Ганнай Паліткаўскай і адвакатам Станіславам Маркелавым, двое з якіх былі забітыя ў 2006 і 2009 адпаведна.

Дэталь справы: Эстэмірава была выкрадзена ў Грозным 15 ліпеня 2009 года. Калі яна выходзіла са свайго дома ў Грозным на працу, чатыры чалавека прымуслі яе сесці ў белы седан. Яна крычала, што яе выкрадаюць. Праз некалькі гадзін яе цела было знойдзена на абочыне дарогі за 50 міль у суседняй Інгушэці. Ёй два разы стрэлілі ў сэрца і адзін раз у галаву. Астатнія рэчы зніклі без вестак.

Расследаванне: расследаванне адразу ж адкрылі на федэральным узроўні Следчага камітэта пры пракуратуры генерала. Намеснік міністра ўнутраных спраў Расіі, Аркадзій Ядзелеў, заявіў, што запыт быў праведзены з чатырох пунктаў погляду: забойства было звязана з прафесійнай або грамадскай дзейнасцю ахвяры; правакацыя з боку ўзброеных лідэрскіх бандаў, накіраваная на дыскрэдытацыю чэчэнскай улады; гвалтоўныя рабаванні і бытавое злачынства. У лютым 2010 года Следчы камітэт паведаміў, што ён знайшоў забойцу Эстэміравай. Гэта быў Алкасур Башаеў, які быў забіты ў ходзе аперацыі спецназа восенню 2009 года. У гэты

ўліковы запіс была ўнесена папраўка, згодна якой у кастрычніку 2010 года былі ўключаны таксама два яго браты, толькі адзін з якіх быў яшчэ жывы. Прычынай забойства Эстэміравай стала, па іх словах, тая інфармацыя аб іх сувязі з чэчэнскімі баявікамі, якой валодала Эстэмірава. Тым не менш, работнікі мясцовых праваахоўных органаў прызналі, што яны ўжо ведалі пра гэтую прычыну яшчэ да смерці Эстэміравай і сумняваліся ў гэтай версіі падзей. Паколькі матэрыялы гэтай справы не даступныя для знешняй праверкі і немагчыма праверыць, ці разглядаліся іншыя версіі, калегі Эстэміравай заклікалі да прадастаўлення больш падрабязнай інфармацыі аб ходзе расследавання. Яны адзначылі, што ў пачатку расследавання можна было убачыць нейкі рух, але з цягам часу справу перасталі падрабязна разглядаць.

Бягучы стан: расследаванне працягваецца.

Адказ урада: прэзідэнт Расіі Дзмітрый Мядзведзеў публічна асудзіў забойства Эстэміравай на наступны дзень пасля яе смерці і падкрэсліў важнасць пошуку і пакарання вінаватых. У той жа дзень прэзідэнт Чачні Кадыраў сказаў “была забіта безабаронная, нявінная жанчына. Мы зробім усё магчымае, каб выкрыць гэты выпадак”. Тым не менш, у адказ на заявы дырэктара Мемарыяла Алега Арлова, які абвінавачваў Кадырава ў смерці Эстэміравай, Кадыраў назваў словы Арлова паклёпам.

Анастасія Бабурава²³

Забітая : 19/01/2009 ва ўзросце 25 гадоў, у Маскве, Расія.

Пасада: стажор журналіста ў “Новай газеце”, пачала выдавацца з кастрычніка 2008 года, вядомы антыфашысцкі актывіст.

Галоўныя тэмы працы: выкрывала палітыкаў і дзейнасць экстрэмісцкіх груп, у прыватнасці, выпадкі неафашысцкага і расісцкага гвалту. Яна таксама займала актыўную пазіцыю ў антыфашысцкай і экалагічнай кампаніі. У Новай газеце яна канцэнтравала сваю ўвагу, у прыватнасці, на інфармацыі пра нацысцкія групоўкі па усёй Расіі.

Дэталі справы: Бабурава была застрэлена на вуліцы Прэчысценка ў Маскве 19 студзеня 2009 года разам са Станіславам Маркелавым, адвакатам па правах чалавека, пры выхадзе з прэс-канферэнцыі аб датэрміновым вызваленні палкоўніка Буданава, які быў асуджаны за забойства Эльзы Кунгавай у Чачні ў 2000 годзе. Маркелаў прадстаўляў інтарэсы сям’і Кунгавай і пратэставаў супраць вызвалення Буданава. Выпадак Эльзы Кунгавай быў часткай працы Ганны Паліткоўскай аб парушэннях правоў чалавека ў Чачні. Апошні артыкул Анастасіі Бабуравай для незалежнай газеты “Новая газета” змяшчаў інтэрв’ю з Маркелавым, які

ўключае спасылкі на Буданава. Яна была чацвёртым журналістам “Новай газеты”, якога забілі. Маркелаў сканаў на месцы, а Бабурава сканала ў бальніцы праз некалькі гадзін. Было не адразу зразумела, чаму менавіта Маркелаў і Бабурава сталі мэтай забойства. Удзел Маркелава ў шматлікіх судовых справах, у тым ліку звязаных з парушэннямі правоў чалавека ў Чачні і ад імя Новай газеты, прывялі да некалькіх магчымых матываў, але галоўным з’яўляецца тое тлумачэнне, што нацыяналісты ўзялі рэванш за антыфашысцкую дзейнасць і Маркелава, і Бабуравай. У лістападзе 2010 года, пасля таго як члены неафашысцкія рухаў напалі на гледачоў падчас скрынінгу дакументаў Бабуравай ў Новасібірску, два асноўныя кінафэсты адмянілі паказ фільма, асцерагаючыся новых нападаў.

Расследаванне: крмінальная справа па факце забойства Маркелава і Бабуравай была афіцыйльна завершана ў лістападзе 2009 года пасля таго, як два падазроны ультра-нацыяналісты, Яўген Хасіс і Мікіта Ціханаў, былі арыштаваны і абвінавачаны ў забойствах. Абвінавачванні Хасіса ў забойстве было знята і заменена на абвінавачванне ў дапамозе падрыхтавання забойства і ў незаконным набыцці зброі. Як галоўны падазроны, Ціханаў адзначыў, што ён “выпадкова” і “міжволі” стрэліў у Бабураву. Журналісты “Новай газеты” выказалі занепакоенасць тым, што за такое прызнанне ён павінен будзе атрымаць менш суровае пакаранне,

а таксама заклікалі ўключыць у расследаванне той факт, што Ціханаў толькі страляў, таму неабходна было знайсці сапраўдных арганізатараў забойства.

Бягучы стан: 6 мая 2011 года, Ціханаў і Хасіс былі асуджаныя за забойства Бабуравай, іх прысудзілі да пажыццёвага і 18-гадовага пазбаўлення волі адпаведна. Суддзя заявіў, што ёсць яшчэ іншыя саўдзельнікі, не вызначаныя да гэтага часу, якія таксама мелі дачыненне да злачынства.

Адказ урада: На наступны дзень пасля забойства Бабуравай, Міністэрства замежных спраў заявіла, што лічыць яе смерць сапраўднай трагедыяй, але лічыць, што міжнародныя і нацыянальныя рэакцыі, якія падкрэслілі прадурятае меркаванне аб адсутнасці свабоднай прэсы і пераследу журналістаў у краіне, былі “штучна палітызаваны” і накіраваны на дыскрэдытацыю Расіі. У канцы студзеня 2009 года прэзідэнт Расіі Дзмітрый Мядзведзёў выказаў спачуванні родным Бабуравай і калегам. Прэм’ер-міністар Уладзімір Пуцін публічна не выказаў сваё спачуванні і прызнаў выпадак толькі пасля таго, як журналісты паднялі яго падчас дзяржаўнага візіту Пуціна ў Германію.

Магамед Яўлоеў²⁴

Забіты: 31/08/2008, 37 гадоў, у Назрані, Інгушэція, Расія.

Пасада: Незалежны журналіст, галоўны рэдактар і ўладальнік апазіцыйнага сайта “Ingushetia.ru”, былы пракурор і бізнесмен.

Галоўныя тэмы працы: У 2001 годзе Яўлоеў пачаў працаваць з сайтам “Ingushetia.ru”, які змяшчаў адкрытую крытыку ўрада Інгушэціі. Матэрыялы вэб-сайта былі першапачаткова нейтральнымі, але на працягу многіх гадоў яны сталі больш палітычнымі і пачалі паведамляць пра выкраданні людзей, забойствы і тэрарызм у Інгушэціі і пакрыццё другога канфлікту ў Чачні. З цягам часу Яўлоеў і яго сям’я сталі аб’ектамі сур’ёзных пагроз з боку інгушскіх уладаў. На працягу некалькіх месяцаў непасрэдна перад смерцю Яўлоева на сайце былі выкладзены антыўрадавыя акцыі пратэсту і заклікі адправіць у адстаўку прэзідэнта Інгушэціі Мурата Зыякава. Улады Інгушэціі падалі шэраг пазваў супраць сайта. У чэрвені 2008 года раённы суд Масквы загадаў закрыць сайт з прычыны экстрэмізму. Нягледзячы на рашэнне суда, Яўлоеў і яго калегі працягвалі публікаваць свае матэрыялы на вэб-сайце, сцвярджаючы, што, так як сервер быў заснаваны ў Злучаных Штатах, Расія не мае законных паўнамоцтваў у дачыненні да яго.

Дэталі справы: Пасля свайго вяртання 31 жніўня 2008 года на рэйсе з Масквы Яўлоеў быў арыштаваны ў сувязі з расследаваннем крымінальнай службай выбуху. Падчас таго, як яго забіралі ў машыну непадалёк ад Назрані, Яўлоеў атрымаў кулявыя раненні і пазней быў прыняты ў лякарню, дзе памёр у хірургіі. Інгушская міліцыя заявіла, што яго смерць была няшчасным выпадкам. Мясцовыя арганізацыі па правах чалавека лічаць, што яго наўмысна забілі з мэтай падаўлення інашадумства ў рэгіёне. Яшчэ ў самалёце перапісваючыся са сваім калегай Магамедам Хазбіевым, Яўлоеў паведаміў яму, што прэзідэнт Зязікаў таксама быў на гэтым рэйсе. Па непацверджаных дадзеных, яны абодва пасварыліся у той дзень на борце.

Расследаванне: крымінальнае расследаванне па справе было адкрыта ў верасні 2008 года. Пасля некалькіх спроб, 11 снежня 2009 года, Ібрахім Яўлоеў (не сваяк), былы галоўны целаахоўнік інгушскага міністра ўнутраных спраў, быў асуджаны за “выпадковае прычыненне смерці”, “у выніку неналежаных прафесійных паводзінаў”. Яму былі прысуджаны два гады пазбаўлення волі і забарона на працу ў праваахоўных органах. Другога сакавіка 2010 года Вярхоўны суд змягчыў тэрмін пакарання Яўлоева да “кантроль над жыхарствам” і зняў пакаранне. У ліпені 2010 года ён быў забіты. Сваякі Яўлоева працягваюць змагацца з дадзенымі расследавання аб тым, што стрэльба была выпадковай, і яго адвакаты

неаднаразова заклікаюць уключыць той факт, што арышт Яўлоева быў незаконным (так як загад аб яго арышце быў дадзены толькі пасля яго смерці) і што расследаванне ігнаруе важную інфармацыю і не апытваць адпаведных сведак.

Бягучы стан: расследаванне было закрыта. Сваякі Яўлоева, па паведамленнях, звярнуліся ў Еўрапейскі суд па правах чалавека. Яго бацька звярнуўся з просьбай у Следчы камітэт пры Генеральнай пракуратуры, каб зноў адкрыць справу на аснове новай інфармацыі аб колькасці людзей, што былі у машыне, калі Яўлоеў быў застрэлены.

Адказ урада: У кастрычніку 2008 года, праз месяц пасля смерці Яўлоева, прэзідэнт Расіі Дзмітрый Мядзведзеў зняў з пасады прэзідэнта Інгушэці Зязікава і ўзяў на сябе адказнасць за вырашэнне гэтай справы.

Ганна Палітоўская²⁶

Забойства Ганны Палітоўскай у кастрычніку 2006 года застаецца найвыразнейшым прыкладам забойства журналіста ў Расіі, і, магчыма, ва ўсім былым Савецкім Саюзе. Яе справа дэманструе як адсутнасць незалежнасці судовай улады ў Расіі, так і адсутнасць палітычнага жадання прыцягнуць да адказнасці вінаватых і завадатараў, адказных за яе забойства і забойствы іншых журналістаў.

Забітая : 07/10/2006, 48 гадоў, у Маскве, Расія.

Пасада: Следчы журналіст незалежнай “Новай газеты”, актыўны змагар за правы чалавека і аўтар некалькіх кніг, у асноўным па Чачні.

Галоўныя тэмы працы: Палітоўская паведамляла пра палітыкаў і парушэнні правоў чалавека, у асноўным у Чачні. Знаходзячыся у межах рэгіёну Чачні, яна таксама раскрывала сутнасць другога канфлікту ў Чачні. Большасць яе артыкулаў у “Новай газеце” апісвалі пагоршаную сітуацыю з правамі чалавека ў Чачні. Палітоўская таксама апублікавала некалькі кніг на гэту тэму, у тым ліку кнігу “Брудная вайна: Рускі рэпарцёр ў Чачні”(2001), і сцвярджала, што прэзідэнт Чачні Рамзан Кадыраў павінен паўстаць перад судом за парушэнні правоў чалавека. Яна таксама выказвала свае думкі адносна тагачаснага прэзідэнта Расіі Уладзіміра Пуціна і апублікавала “Расію Пуціна” ў 2004 годзе. “Расійскі дзённік” быў апублікаваны пасля яе смерці ў 2007 годзе. Гэты дзённік ахоплівае перыяд з 2003 па 2005 год, які яна апісала як смерць Расійскай парламенцкай дэмакратыі.

Дэталі справы: 7 кастрычніка 2006 года Палітоўская была забіта ў ліфце яе дома. У яе стрэлілі чатыры разы, двойчы - і смяротна - у сэрца, затым адзін раз у плячо і адзін раз у галаву. Яе цела было знойдзена пасля гэтага суседам, а прылада забойства засталася ляжача

побач з ёй. Асноўным матывам для яе забойства заўсёды лічылася яе праца, аднак з-за таго, што яе працу крытыкавалі многія суб’екты, пачынаючы ад Рускай арміі, чэчэнскіх баевікоў і адміністрацыі Кадырава ў Чачні, заканчваючы Федэральнай службай бяспекі (ФСБ), да гэтага часу не вядома, хто замовіў яе забойства і чаму. Яе спробы стаць пасрэднікам падчас захопу закладнікаў чэчэнскімі баевікамі ў 2002 годзе ў маскоўскім тэатры няўдала разглядаліся як “непатрыятычныя”, і калі яна ляцела ў Беслан, каб быць пасрэднікам падчас аблогі школы ў 2004 годзе, яе атруцілі ў самалёце. У кастрычніку 2010 года яе сямейны адвакат звярнуўся да Генеральнай пракуратуры, каб атрымаць інфармацыю аб развіцці гэтай крымінальнай справы, якая, пачынаючы з верасня 2009 года, была спынена. Па паведамленнях, меркаваны забойца хаваўся ў Бельгіі, аднак тут ёсць вялікі скептыцызм наконт таго, як яму ўдалося збегчы з Расіі і чаму праз тры гады спецслужбы Расіі не змоглі арыштаваць яго. Няма ніякай інфармацыі пра тых людзей, якія, магчыма, замовілі забойства.

Расследаванне: Пасля гадавога расследавання, у жніўні 2007 года, 10 чалавек былі арыштаваны за забойства, у тым ліку былыя і цяперашнія члены спецслужбаў Расіі і чэчэнскіх лідэр банды. У лістападзе 2008 года судовы працэс супраць першапачаткова арыштаваных мужчын, якія лічыліся саўдзельнікамі, пачаўся ў Маскоўскім вайсковым акруговым судзе. Усё пачалося

са скандалу, калі суддзя заявіў аб тым, што прысяжныя папрасілі пакінуць гэты працэс за зачыненымі дзвярыма, што тыя публічна адмовілі. Адсутнасць меркаванага забойцы і няздольнасць прадаставіць неабходныя доказы прымусілі суддзяў адмяніць абвінавачванне ўсіх чатырох мужчын у лютым 2009 года. Вярхоўны суд адмяніў апраўдальны прысуд і загадаў правесці паўторны судовы разбор супраць волі абароны, праследу і сям'і. У верасні 2009 года Вярхоўны суд пастанавіў, што Генеральная пракуратура павінна паўторна расследаваць ўдзел абвінавачанага ў забойстве ў межах агульнага крымінальнага расследавання. Далейшага развіцця справы не адбылося, і дадзеныя не былі апублікаваны, нягледзячы на спробы сям'і знайсці гэту інфармацыю ў кастрычніку 2010 года.

крытыкавала больш, чым гэта рабілі калі-небудзь яе публікацыі.²⁷

Бягучы стан: расследаванне працягваецца.

Адказ урада: на трэці дзень пасля забойства, падчас візіту ў Германію, тагачасны прэзідэнт Расіі Уладзімір Пуцін выказаў думку пра няўдзел уладаў Расіі і заявіў, што забойства было арганізавана, каб выклікаць хвалю анты-расійскіх настрояў на міжнародным узроўні. Ён заявіў, што "... магчыма таму, што Паліткоўская мела вельмі радыкальныя погляды, яна не змагла сур'ёзна паўплываць на палітычныя настроі ў нашай краіне ... на мой погляд, забойства такога чалавека мае, вядома ж, намнога большую шкоду з пункту гледжання ўладаў, уладаў, якіх яна

«Мы павінны навучыцца абараняць журналістаў, да таго, як нешта здарыцца з

Пытанне: “Справа Ганны Паліткоўскай мае шмат агульнага са справамі ва Украіне. Якімі могуць быць прычыны таго, што расследаванні гэтых выпадкаў не праводзяцца належным чынам, нягледзячы на міжнародны ціск?”

Сяргей: “З улікам ўзору злачынстваў, я не гатовы сказаць, што гэтыя выпадкі маюць агульны падставы. Гэтыя злачынствы былі арганізаваны па-рознаму, і, відавочна, праследвалі розныя мэты, да таго ж, колькасць кліентаў і выканаўцы былі вельмі розныя. У той жа час агульным з’яўляецца удзел супрацоўнікаў у праваахоўных органах і спецслужбах (хоць у іх былі розныя матывы), а таксама нежаданне сістэмы выявіць сябе і паляваць на сябе. Гэта цалкам зразумела для тых, хто ўдзельнічае ў расследаванні і абараняе сістэму. Выканаўцы застаюцца без пакарання яшчэ па адной прычыне: такія злачынствы маглі б прывесці краіну да палітычнага калапсу, і ўлады не дазваляць гэтаму здарыцца. Такім чынам, мы маем справу з падвойнай абаронай – як крмінальных, так і дзяржаўных замоў.”

Пытанне: “Ці ёсць змены ў расследаванні па справе Ганны Паліткоўскай? Ці ёсць надзея на поспех у расследаванні такіх выпадкаў у найбліжэйшай будучыні, і якія сілы маглі б паскорыць расследаванне?”

Сяргей: “Сваякі, сябры і калегі Ганны былі задаволеныя, што пасля апраўдання прысяжных, справу не адправілі назад у суд, а пачалі новае расследаванне. Прыхільнікі Ганны, а таксама Генеральная пракуратура былі аднадушныя ў тым, што неабходна правесці далейшае расследаванне, што з’яўляецца рэдкім выпадкам. І цяпер праводзіцца дадатковае расследаванне. Акрамя гэтага не магу больш нічога сказаць. Расследаванне праводзіцца ў закрытым рэжыме, нягледзячы на відавочныя пажаданні ахвяр мець адкрыты доступ. На дадзены момант, я даволі песімістычна ацэньваю перспектывы вырашыць справу ў бліжэйшы час. Я баюся, што гэты выпадак будзе цягнуцца на працягу некаторага часу. Толькі зменай рэжыму можна дасягнуць змяненняў. Мы павінны стварыць новы ўрад на дэмакратычным і празрыстым прынцыпе. Толькі пасля стварэння рэальнага грамадзянскага грамадства і незалежнай судовай сістэмы мы можам спадзявацца на тое, што гэтыя справа будзе вырашана.”

Пытанне: “Многія міжнародныя арганізацыі спрабуюць пакончыць з беспакаранасцю за збойствы журналістаў. Якімі вы бачыце гэтыя дзеянні і які падыход быў бы найбольш эфектыўным?”

Сяргей: “На жаль, пытанне аб беспакаранасці, як у нашым выпадку, падымаецца толькі пасля смерці журналіста. І гэта абсалютна няправільна, таму што беспакаранасць за забойствы настае пасля таго, як журналістаў незаконна затрымліваюць і працягваюць, калі ніхто не займаецца расследаваннем пагроз, якія той атрымлівае. Далей пачынаюцца напады. Наступным крокам з’яўляецца забойства, бо дзяржава і прадстаўнікі бізнесу (гвалт у дачыненні да журналістаў заўсёды цесна звязаны з гэтымі асобамі) прывыклі да таго, што можна рабіць практычна ўсё з журналістам і не быць прыцягнутым да адказнасці. У тым, што такое здараецца, вінаватыя мы самі, калегі. Мы пачынаем стагнаць, калі чуем пра тое, што журналіст быў расстраляны або цяжка паранены ва ўласным доме, аднак нашы публікацыі не ў стане моцна рэагаваць на такія падзеі і ўплываць на прэсу. Гэта таксама адносіцца да міжнародных арганізацый і да абаронцаў правоў чалавека. Мы павінны навучыцца абараняць журналістаў да таго, як з імі нешта здараецца. Любая пагроза, любая атака, любое затрыманне павінны выклікаць неадкладны гоман, які павінен прывесці да судавага разбору, дзе злачынцы атрымаюць свае “справядлівыя дэсерты”. Тады, магчыма, мы будзем радзей сустракацца на пахаваннях нашых калег і друкаваць іх некролагі.”

Пытанне: “Многія міжнародныя арганізацыі распрацоўваюць праграмы па прадухіленні нападаў на журналістаў і на дапамозе журналістам абараніць сябе. Як дзейнічаюць гэтыя праграмы у дачыненні да Расіі?”

Сяргей: “Яны вельмі актуальныя, аднак я думаю, што журналісцкія супольнасці і нацыянальныя арганізацыі сродкаў масавай інфармацыі ў кожнай краіне павінны самі распрацоўваць такія праграмы. Ва ўсім свеце канкрэтныя ўмовы вельмі розныя. Я не разумею, як француз, напрыклад, можа навучыць рускага журналіста, як звесці небяспеку пагрозы па тэлефоне да мінімуму. Мы не ў стане ўніверсальна прымяніць такія самыя рашэнні, паколькі кантэксты гэтых сітуацый адрозніваюцца. Напрыклад, заходнеўрапейскі савет будзе неадкладна звяртацца ў паліцыю. Тут было б лепш не рабіць гэтага адразу, так як ёсць верагоднасць, што ваш званок застанеца на стале таго, хто быў звязаны з тымі ж ўстановамі ці людзьмі, якія прымалі ўдзел у нападзе. Праблема з супольнасцю сродкаў масавай інфармацыі ў постсавецкай прасторы, заключаецца ў тым, што яна вельмі ізаляваная, а часам нават падзеленая на групы, якія ваююць паміж сабой. У першую чаргу мы павінны пазбавіцца ад гэтага.”

Магамед Варысаў²⁹

Памёр: 28/06/2005, узрост невядомы, у Махачкале, Дагестан, Расія.

Пасада: Журналіст для самай вядомай штотыднёвай газеты Дагестана “Новое дело”, а таксама кіраўнік Цэнтра стратэгічных ініцыятыў і палітычных тэхналогій у Дагестане.

Галоўныя тэмы працы: Варысаў выкрываў палітыкаў, злачыннасць і тэрарызм ў рэгіёне Паўночнага Каўказа. Перш чым стаць журналістам, ён быў членам нацыянальнай рады і працаваў у Міністэрстве па справах нацыянальнасцяў. У газеце “Новое дело” ён меў сваю старонку, прысвечаную палітычнаму аналізу, які часта змяшчаў крытычную інфармацыю, уключаючы крытыку мясцовай адміністрацыі, рускай арміі, а таксама дагестанскай апазіцыі.

Дэталь справы: Варысаў быў застрэлены раніцай 28 чэрвеня 2005 года, калі ехаў дадому. Некалькі невядомых абстралялі яго машыну з аўтаматычных кулямётаў, і Варысаў памёр ад траўмаў на месцы здарэння. Яго кіроўца, які быў паранены, быў дастаўлены ў бальніцу ў той час як жонцы Варысава удалося застацца некранутай. Варысава неаднаразова пагражалі, у тым ліку па тэлефоне, аб чым ён пісаў у артыкулах газеты. Ён лічыў, што невядомыя асобы праследвалі

яго і беспаспяхова шукаў дапамогі ў паліцыі. За тры дні да яго смерці ў нямецкай газеце “Berliner Zeitung” было апублікавана інтэрв’ю з Варысавым, у якім ён паказаў, што мясцовая адміністрацыя ў Дагестане не трымае пад кантролем сітуацыю ў прыгранічнай зоне з Чачнёй. Широка паведамлялася аб тым, што забойства Варысава было заказным забойствам, а 1 ліпеня 2005 года член ваххабітскай тэрарыстычнай групы “Шарыя Ямаат” узяў на сябе адказнасць за гэты напад. У дыскусіі з Камітэтам па абароне журналістаў у верасні 2010 года Следчы камітэт пры Генеральнай пракуратуры паведаміў, што неабходна сур’ёзна разгледзець 19 выпадкаў забойстваў журналістаў за іх прафесійную дзейнасць, у тым ліку і забойства Варысава.

Расследаванне: крмінальная справа была ўзбуджана адразу ж пасля забойства Варысава. Чыноўнікі пагадзіліся з тым, што смерць Варысава была звязана з яго журналісцкай дзейнасцю. Дваццаць пятага кастрычніка 2005 года мясцовыя чыноўнікі з Міністэрства ўнутраных спраў абвясцілі, што тры знішчальніка былі забітыя ў рамках спецыяльнай аперацыі, і адразу пасля гэтага чыноўнікі заявілі, што выпадак з Варысавым быў вырашаны.

Бягучы стан: Справа закрытая.

Адказ улада: адразу ж пасля забойства Варысава мясцовы прадстаўнік МУС Дагестана

звязаў прычыну яго забойства з яго прафесійнай дзейнасцю і сказаў, што Міністэрства шукае розныя магчымыя матывы. У прыватнасці, гэта маггло быць звязана з рэзкай крытыкай Варысава мясцовых узброеных групавак.

Максім Максімаў³⁰

Знік: 29/06/2004, узрост 41, Санкт-Пецярбург, Расія; мяркуюць, што яго адразу ж забілі ў невядомым месцы.

Пасада: Следчы рэпарцёр працаваў у часопісе “Горад” у Санкт-Пецярбургу, а таксама вядучым рэпарцёрам агенцтва журналісцкіх расследаванняў.

Галоўныя тэмы працы: Максімаў выкрываў палітыкаў, карупцыю і злачыннасць. Ён апублікаваў артыкулы пра барацьбу за ўладу ў злачынным свеце, а таксама пра дзейнасць “чорных брокераў”. Непасрэдна перад яго знікненнем Максімаў напісаў аб забойстве Галіны Старавойтавай, дэпутата Дзяржаўнай думы, забітай ў 1998 годзе.

Дэталі справы: Максімаў знік пасля таго, як выйшаў з хаты ў Санкт-Пецярбургу 29 чэрвеня 2004 года. Мяркуюць, што ён быў забіты, хоць яго цела так і не знайшлі. Апошні звесткі пра яго датуецца вечарам 29 чэрвеня 2004 года, калі ён патэлефанаваў са свайго мабільнага каля 8

гадзін вечара, па якому можна было вылічыць, што ён быў у цэнтры горада. Праз некалькі дзён калегі Максімава паднялі трывогу, таму што ён не прыйшоў на працу і яго не знайшлі ў хаце. Паліцыя разам з калегамі Максімава з часопіса “Горад” і Агенцтва журналісцкіх расследаванняў наладзілі пошук. Праз месяц, 28 ліпеня 2004 года, аўтамабіль Максімава Форд Экскорд быў знойдзены на аўтастаянцы каля Санкт-пецярбургскай гасцініцы. Калегі Максімава знайшлі таксама пазней яго мабільны тэлефон, але ніякіх далейшых доказаў не было знойдзена. У чэрвені 2005 года агенцтва журналісцкіх расследаванняў, якое самастойна займалася расследаваннем смерці Максімава, выпусціла заяву, у якой яно сцвярджала, што Максімаў быў забіты ў наўмысным забойстве і што яны ведалі імяны тых, хто быў адказны за забойства. Мясцовы пракурор, аднак, не змог адэкватна сачыць за гэтай інфармацыяй.

Расследаванне: Пракуратура Цэнтральнага раёна Санкт-Пецярбурга ўзбудзіла крымінальную справу па факце знікнення Максімава ў пачатку ліпеня 2004 года. На падставе матэрыялаў, выяўленых падчас пошуку Максімава, пракуратура прыйшла да высновы, што ёсць дастатковыя падставы меркаваць, што Максімаў быў забіты. Праз год пасля яго смерці, у чэрвені 2005 года, тры паліцэйскія (Міхаіл Смірноў, намеснік начальніка шостага аддзела паліцыі, і два следчыя Леў Пятаў і Андрэй Бахураў)

былі аб'яўлены датычнымі да яго знікнення і смерці. Яны былі затрыманы па абвінавачванні ў фальсіфікацыі доказаў ў некалькіх крымінальных справах, і іх падазравалі ў падпісанні кантракта з двума кілерамі на забойства Максімава. Аказалася, што Максімаў валодаў інфармацыяй пра трох супрацоўнікаў паліцыі, якія займаюцца незаконнай дзейнасцю і планавалі апублікаваць яе. У лістападзе 2007 года суд прысяжных апраўдаў гэтых паліцэйскіх з-за адсутнасці доказаў. У дыскусіі з Камітэтам па абароне журналістаў у верасні 2010 года Следчы камітэт пры Генеральнай пракуратуры паведаміў, што ён плануе сур'ёзна разгледзець расследаванні 19 выпадкаў забойстваў журналістаў за іх прафесійную дзейнасць, у тым ліку была справа Максімава.

Бягучы стан: расследаванне было прыпынена.

Адказ урада: Там не было ніякага грамадскага рэзанансу.

Аляксей Сідараў³¹

Дата: 09/10/2003, 31 год, Тальяці, Самарская вобласць, Расія.

Пасада: галоўны рэдактар "Тальяцінскі агляд"

Галоўныя тэмы працы: Выкрываў сацыяльныя і палітычныя праблемы у Самары. Сідараў быў

прызначаны галоўным рэдактарам "Тальяцінскі агляд" у маі 2002 года пасля забойства свайго папярэдніка Валерыя Іванова.

Дэталі справы: На Сідарава быў здзейснены напад каля яго дома ў вечар 9 кастрычніка 2003 года, калі ён ехаў дадому з працы ў цэнтры горада. Ён быў паранены нажом некалькі разоў у грудзі невядомым чалавекам, калі ён ішоў у напрамку свайго дома. Ён змог дабрацца да лесвічнай клеткі пры ўваходзе ў будынак і пачаў крычаць, што пачула яго жонка. Ён памёр, калі чакаў хуткую дапамогу, якая ехала сорак хвілін. Калі б Сідараў атрымаў хуткую медыцынскую дапамогу, ён змог бы выжыць, так як яго адзінаццаць нажавых раненняў не былі фатальнымі. Матыў для яго забойства не быў выяўлены, акрамя закрыцця "Тальяцінскі агляд".

Расследаванне: праз тры дні пасля нападу мясцовая пракуратура заявіла, што смерць Сідарава была вынікам "паўсядзённага злачынства". Яўген Майнінгер, сусед Сідарава і малады чалавек без ранейшай судзімасці, прызнаўся, што ён пасварыўся з Сідаравым, а затым ударыў яго нажом. Гэтая версія падзей была аспрэчана калегамі Сідарава і сям'ёй, якія сцвярджалі, што Майнінгера нанялі, каб забіць Сідарава. Майнінгер, абвінавачаны ў забойстве 21 кастрычніка 2003 года, адмовіўся ад таго прызнання, сцвярджаючы, што паліцыя прымусіла яго прызнаць гэта. Як паведамілі, ён

быў падвергнуты збіццю ў зняволенні, і доказы супраць яго былі пераважна ускоснымі. Судовы працэс праходзіў на працягу лета 2004 года, аднак адкрыццё было скампраметаваным, таму што следчыя паліцыянты здзейснілі шматлікія парушэнні Крымінальнага кодэкса падчас збору доказаў. Пазней, 11 кастрычніка 2004 года, Майнінгер быў апраўданы ў дачыненні да смерці Сідарава. Сям'я Сідарава, як і Майнінгер, беспаспяхова хадайнічалі ў следчую пракуратуру, якая займалася справай Сідарава, аб правядзенні новага крымінальнага расследавання. Восенню 2007 года справа была адноўлена пасля таго, як бізнэсмэн з Краснадара выступіў у якасці патэнцыйнага новага сведкі, але адсутнасць істотных доказаў прывяла да таго, што справа была зноў закрыта.

Бягучы стан: справа была адноўлена ў верасні 2010 года па загаду кіраўніка Следчага камітэта пры Генеральнай пракуратуры і з'яўлялася часткай больш шырокага расследавання, якое датычылася яшчэ трох забойстваў, у тым ліку і папярэдніка Сідарава Валерыя Іванова. У лістападзе 2010 года Следчы камітэт самарскай вобласці абвясціў, што паліцыя выявіла падазраванага, які, магчыма, удзельнічаў у іншых вядомых забойствах у рэгіёне, у тым ліку і ў забойстве Сідарава.

Адказ урада: На наступны дзень пасля забойства Сідарава тагачасны міністар унутраных спраў

Барыс Грызлоў абвясціў, што галоўным матывам забойства Сідарава лічыцца яго прафесійная дзейнасць. “Як мы памятаем, Сідараў быў другім працаўніком у гэтай газеце “Тальяцінскі аглед”, якога забілі, вырашыць гэта злачынства – гэта справа гонару для нас”.

Юрый Шчэкачыхін³²

Дата: 03/07/2003 ва ўзросце 53 гадоў, у Маскве, Расія.

Пасада: следчы журналіст, а таксама намеснік галоўнага рэдактара “Новай газеты”, Шчэкачыхін быў таксама дэпутатам Дзяржаўнай думы, палітычным каментатарам і змагаром за правы чалавека.

Галоўныя тэмы працы: палітыка, правы чалавека, арганізаваная злачыннасць і карупцыя. Шчэкачыхін быў вядомы дзякуючы сваім даследаванням злачыннага свету Расіі і быў экспертам ААН па арганізаванай злачыннасці. Заўзяты змагар, ён выступаў супраць удзелу Расіі ў ваеннай інтэрвенцыі ў Чачні. Як дэпутат Дзяржаўнай Думы для партыі “Яблык” ён быў членам як камітэта па пытаннях бяспекі, так і камітэта па папярэджанні карупцыі. Па словах Шчэкачыхіна, ён стаў парламентарыем, каб атрымаць доступ да дакументаў, якія звычайны журналіст ніколі не зможа ўбачыць. Аднак і яму часта пагражалі, ён часта думаў, што за ім

нехта сочыць. За год да яго смерці Шчэкачыхін прымаў удзел у парламенцкай камісіі па расследаванні справы аб прыняцці ФСБ удзелу ў арганізацыі выбухаў маскоўскіх дамоў ў 1999 годзе. Ён спрабаваў выявіць магчымую злачынную дзейнасць супрацоўнікаў ФСБ у адмыванні грошай і планаваў наведзець ЗША, каб абмеркаваць выпадак з Федэральным бюро расследаванняў. Чакалася, што акрамя паведамленняў пра датычнасць супрацоўнікаў ФСБ, Шчэкачыхін таксама будзе заклікаць да адстаўкі некалькіх намеснікаў Генеральнага пракурора з карупцыйнага камітэта.

Дэталі справы: Шчэкачыхін раптоўна сканаў 3 ліпені 2003 года, пасля кароткага перыяду хваробы. У канцы чэрвеня з высокай тэмпературай і цяжкім раздражненнем скуры ён быў змешчаны ў Цэнтральную клінічную бальніцу, дзе ён знаходзіўся ў коме пасля таго, як яго лёгкія і ныркі сталі здаваць. З-за характару яго смерці і палітычна далікатнага характару яго працы, было шмат прапаноў аб тым, што гэта была несумленая гульня, у тым ліку былі прапановы таго, што ён быў атручаны.

Расследаванне: У адпаведнасці з афіцыйным дакладам, Шчэкачыхін памёр ад сіндрому Лайела, рэдкага алергічнага сіндрому, які ўплывае на імунную сістэму, а таксама ўнутраныя органы. Спасылаючыся на медыцынскую таямніцу, гэтая інфармацыя не была выпушчана адразу, яна не

была адкрыта нават для членаў сям'і. Сябры Шчэкачыхіна і яго сям'я лічаць, што яго смерць наступіла ў выніку атручвання, магчыма, таліём, у сувязі з яго працай у ролі апазіцыйнага палітыка і журналіста. Гэтая версія падзей стала больш верагоднай пасля таго, як на іншых членаў камісіі Кавалёва былі зроблены замахі, і пасля смерці Аляксандра Літвіненкі, які пасля крытыкі ўрада памёр пры аналагічных абставінах у 2006 годзе. Хоць улады адмовіліся пачаць расследаванне пасля смерці Шчэкачыхіна, яно было ўсё ж распачата ў красавіку 2007 года, пасля чаго пачалася крымінальная справа ў красавіку 2008 года. Тым не менш, у 2009 годзе Уладзімір Маркін, прадстаўнік Следчага камітэта, заявіў, што падчас расследавання не было знойдзена доказаў таго, што Шчэкачыхін быў атручаны, і паўтарыў афіцыйную версію таго, што ён памёр ад вострай алергіі. Следчы камітэт пры Генеральнай пракуратуры афіцыйна закрыў справу ў красавіку 2009 года і прапанаваў у якасці прычыны смерці сіндром Лайела. Сын Шчэкачыхіна Канстанцін заявіў тады пра свой намер аспрэчыць гэтае рашэнне, і сказаў, што ён усё яшчэ сумняваецца адносна абставінаў смерці свайго бацькі.

Бягучы стан: шаснаццатага верасня 2010 года справа была адноўлена на падставе таго, што была знойдзена новая інфармацыя.

Адказ урада: Зыходнай прычынай яго смерці

стала смяротная хвароба, таму урад не меў ніякага дачынення да яго смерці і не разглядае магчымай прычынай яго прафесійную дзейнасць. Аднак адразу ж пасля яго смерці тагачасны спікер Дзяржаўнай думы Генадзь Зелянзною сцвярджаў, што Шчэкачыхін працаваў у цяжкіх умовах і атрымліваў шмат пагроз, якія, магчыма, былі накіраваны на тое, каб прымусіць яго замаўчаць, паколькі ён ніколі не ішоў на кампраміс.

Уладзімір Сухамлін³³

Памёр: выкрадзены 04/01/2003, Сухамлін загінуў дзесьці паміж 04/01/2003 і 08/01/2003, калі яго цела было знойдзена, 23 гады, Масква, Расія.

Пасада: інтэрнэт-журналіст і рэдактар вэб-сайтаў Serbia.ru і Chechnya.ru.

Галоўныя тэмы працы: Інфармацыйная вайна, ваенныя пытанні. Сухамлін быў камп'ютэрным праграмістам і ва ўзросце 16 гадоў ён стаў піянерам развіцця сучасных тэхналогій. Ён распачаў працу сайта Serbia.ru падчас натаўскіх бамбаванняў Сербіі ў 1999 годзе, а пазней і сайта Chechnya.ru пасля другога нападу Расіі, каб супрацьстаяць онлайн-маніпуляцыі сродкаў масавай інфармацыі з боку тэрарыстычных і экстрэмісцкіх арганізацый. Сухамлін, верагодна, быў вядомы перш за ўсё за працу над ваенна-гістарычным форумам. Сухамлін хацеў, каб яго форум, папулярны сярод ваенных экспертаў,

стаў адной з найбуйнейшых крыніц навінаў і аналітычных матэрыялаў па ваеннай тэматыцы Расіі. Пасля смерці Сухамліна Руслан Пухаў, дырэктар Цэнтра аналізу стратэгіі і тэхналогій, апісаў яго як “аўтарытэта ў свеце інтэрнэту і сярод тых, хто займаецца ваеннымі пытаннямі”.

Дэталі справы: Сухамлін быў выкрадзены 4 студзеня 2003 года, калі ён ішоў на сустрэчу са сваім кліентам. Як мяркуюць, яго штурхнулі ў аўтамабіль, які чакаў. Калі гэта здарылася, ён зрабіў тэлефонны званок у паліцыю, які запісалі. Яго цела было знойдзена праз чатыры дні ў пустэчы на ўскраіне горада, у маскоўскім раёне Сонцава.

Расследаванне: крымінальная справа была ўзбуджана 6 студзеня 2003 пасля таго, як сваякі Сухамліна паведамілі пра яго знікненне. Восьмага студзеня 2003 года, пасля таго як цела Сухамліна было знойдзена, два маскоўскія паліцэйскія Іван Ганчароў і Дзяніс Варотнікаў, з раёна Балашыха, былі затрыманыя ў якасці магчымых падазраваных у яго забойстве. Таксама быў затрыманы трэці чалавек, Дзяніс Мелікахаў, прыватны целаахоўнік. Усе тры прызналіся, што яны выкралі Сухамліна па загаду Дзмітрыя Іванычова, дырэктара кампаніі пад назвай “Plastorg”, які наняў іх для забойства журналіста ў абмен на 1150 дзяляраў ЗША. Сухамлін атрымаў шматлікія траўмы ад нападу, што было зафіксавана на фотаздымках, якія,

па сцвярджэннях, былі перададзены Іванычаву. Дваццаць васьмага красавіка 2004 года Маскоўскі гарадскі суд асудзіў Ганчарова, Варотнікава і Мелікахава, але апраўдаў Іванычова. Ганчароў і Мелікахаў былі прысуджаныя да 18 і 14 гадоў пазбаўлення волі адпаведна за наймыснае забойства, а Варотнікаў атрымаў 10-гадовы тэрмін турэмнага зняволення за ўдзел у злачынстве і ў наймысным прычынненні цяжкай цялеснай шкоды. Суддзя, Пётр Штундэр, таксама пастанавіў, што усе трое павінны заплаціць 2,5 млн рублёў кампенсацыі сям'і Сухамліна. Аднак ніхто да гэтага часу не быў паспяхова асуджаны за заказное забойства Сухамліна.

Бягучы стан: Закрыта пасля суда і асуджэння забойцаў у 2004 годзе.

Адказ урада: Ніякай рэакцыі.

Валерый Іваноў³⁴

Памёр: 29/04/2002, 32 гады, г. Тальяці, Самарская вобласць, Расія.

Пасада: галоўны рэдактар газеты “Тальяцінскі агляд”, а таксама член гарадскога савета Тальяці.

Галоўныя тэмы працы: Арганізаваная злачыннасць, карупцыя і сацыяльныя пытанні ў Тальяці. Іванаў распачаў дзейнасць “Тальяцінскі

агляд” у 1996 годзе разам са сваім сябрам і калегам Аляксеем Сідаравым (гл. вышэй). Гэты дакумент быў унікальным, так як у ім былі запісаны шырока распаўсюджаныя праблемы, звязаныя з дробнай і арганізаванай злачыннасцю ў рэгіёне. Першапачаткова газета выходзіла тры разы на тыдзень, аде пасля попыт вырас дастаткова і ў 2002 годзе газета пачала выдавацца штодзённа і штотыднёва. Іваноў пачаў паспяхова палітычную кар’еру пасля свайго абрання ў гарадскі савет у 2000 годзе. Аднак як толькі газета стала больш папулярнай, Іваноў і Сідараў сталі аб’ектамі шматлікіх пагроз. Сярод супрацоўнікоў газет супрацоўнікамі ФСБ таксама часам праводзіліся допыты, якія хацелі вызначыць іх крыніцы. За некалькі месяцаў да смерці Іваноў стаў звяртаць больш увагі на магчымыя фінансавыя сувязі паміж мясцовымі палітыкамі і злачыннымі групамі. Ён практычна дайшоў да таго, што змог расследаваць, што супрацоўнікі праваахоўных органаў Тальяці забралі сабе актывы, якія належалі крымінальнаму аўтарытэт, якога забілі ў 1998 годзе.

Дэталі справы: Іваноў быў застрэлены ў сваёй машыне ў той час, калі яна была прыпаркавана перад яго домам каля 11 вечара 29 красавіка 2002 года. Неякі чалавек падышоў да аўтамабіля, пастукаў у акно і, пасля таго як Іваноў апусціў акно, стрэліў у журналіста шэсць разоў, смяротна параніўшы яго. Відавочцы паведамілі, што бачылі

чалавека ва ўзросце 25-30 гадоў.

Расследаванне: крымінальная справа была ўзбуджана 30 красавіка 2002 года па артыкуле 105 Крымінальнага кодэкса, што азначае забойства. Ніхто не сумняваўся, што забойства Іванова было наўмысным, і следчыя публічна заявілі, што ён загінуў у выніку заказнога забойства, што было звязана з яго журналісцкай працай. Намеснік начальніка крымінальнага вышуку разам з паліцэйскім Тальяці, Юрыем Кулінковічам, заявілі, што забойства Іванова было загадана мясцовымі злачынцамі, якія былі незадаволены апублікаванымі артыкуламі журналіста пра аперацыі іх банды ў горадзе. Службовыя асобы абвясцілі, што яны ведаюць тых, хто загадаў забойства, а таксама ведаюць імя фактычнага забойцы, але расследаванне было спынена ў 2003 годзе, пасля таго як ніякіх сумненняў не было выказана публічна. Асноўнымі падазраванымі, аднак, зыходзячы з меркаванняў, былі два чачэнскія злачынцы Ігар Сіраценка і Сулейман Ахмад, якія, як вядома, пакінулі Тальяці адразу пасля смерці Іванова. Яны абодва памерлі. Большая частка інфармацыі па дадзенай справе не даступна грамадству, нават сям'і Іванова. Удава Іванова, Алена Іванова, лічыць, што паліцыя і пракуратура не былі зацікаўлены ў вырашэнні справы і актыўна займаліся ёй усяго толькі некалькі месяцаў. Расследаванне было прыпынена ў 2002 годзе. Сям'я Іванова тры разы беспаспяхова спрабавала

знайсці доступ да матэрыялаў справы ў перыяд паміж 2004 і 2006 гадамі, і іх адвакат Карэн Нерсісян сказаў: "Мы ніколі не даведаемся, якія патэнцыйныя версіі злачынства яны даследавалі – магчыма яны ўвогуле не разглядалі ніякую версію".

Бягучы стан: справа была адноўлена ў верасні 2010 года ў сувязі з загадам кіраўніка Следчага камітэта пры Генеральнай пракуратуры ў межах больш шырокага расследавання трох вядомых забойстваў у Тальяці, у тым ліку і Аляксея Сідарава, які займаў пасаду галоўнага рэдактара пасля смерці Іванова (гл. вышэй).

Адказ улада: Нягледзячы на ўзнагароду ў 1 млн рублёў і асабісты кантроль гэтага выпадку Генеральным пракурорам, справа засталася нераскрытай. Мэр Тальяці, як паведамляецца, дзейнічаў дзіўна пасля смерці Іванова і не выказаў свае спачуванні сям'і журналіста. Невядома, ці ён або яго намеснікі мелі дачыненне да магчымай сувязі паміж забойствам і кантрактамі на паліва і нафту ў горадзе.

Эдуард Маркевіч³⁵

Памёр: 09/09/2001, у 29 гадоў, у мястэчку Рэфтынскі, Расія.

Пасада: галоўны рэдактар газеты "Новы Рэфт".

Галоўныя тэмы працы: Сацыяльна-эканамічныя пытанні ў Рэфтынскім. Да адкрыцця газеты “Новы Рэфт” у 1997 годзе Маркевіч працаваў у мясцовай адміністрацыі па маладзёжнай дзейнасці ў Рэфтынскім. Тым не менш, пасля таго, як ён страціў працу з-за пратэсту супраць мясцовых уладаў, Маркевіч звярнуўся да журналістыкі. Ён разам з групай прыхільнікаў вырашыў балатавацца ў якасці кандыдата на мясцовых выбарах. З надзеяй на тое, што сродкі масавай інфармацыі адыгрываюць вырашальную ролю ў фарміраванні грамадскай думкі, Маркевіч адкрыў газету “Новы Рэфт”.

Дэталі справы: Маркевіч быў забіты каля 9-й гадзіны вечара 19 верасня 2001 года ў Рэфтынскім, калі ён вяртаўся дадому. Ён ішоў праз ўнутраны двор і быў ужо на паўдарогі да свайго дома, калі яму стрэлілі ў спіну. Куля, прайшоўшы праз яго сэрца, смяротна параніла яго. Пазней стала вядома, што гэта была куля, якой звычайна карытуюцца падчас палявання на мядзведзя і была спущана з ручнай дубальтоўкі на блізкай адлегласці. На той момант, калі ў Маркевіча стрэлілі, былі і іншыя людзі ў двары, якія апісалі сапраўдны твар незнаёмага непасрэдна да і пасля атакі. Відавочцы таксама паведамілі, што белы аўтамабіль пакінуў месца ў 9:30 гадзін вечара, абласная ДАІ атрымала інструкцыі па затрыманні падазраванага. Аўтамабіль змаглі хутка заўважыць і кіроўца, член мясцовай банды, быў затрыман.

Расследаванне: крмінальная справа была ўзбуджана 20 верасня 2001 года ў мясцовай пракуратуры па артыкуле 105 Крмінальнага кодэкса, які адносіцца да забойства, аднак яна была перанесена некалькі дзён пазней у следчы аддзел Свядрдоўскай вобласці. Падазраваны, які быў затрыманы з вялікай сумай грошай, быў вызвалены пасля 10 дзён з-за недастатковых доказаў, але стала вядома, што з ім не праводзіўся допыт. Адсутнасць вынікаў прывяла да закрыцця папярэдняга расследавання 20 мая 2002 года, перш чым яно было зноў адкрыта і зноў закрыта ў верасні 2002 і лютым 2003 года адпаведна. Сям’я Маркевіча адчувала, што першапачатковае расследаванне не прымалі сур’ёзна і яно стала чыста фармальнай часткай працы. Жонка Маркевіча, Таццяна, працягвала публікаваць артыкулы ў газеце “Новы Рэфт”, а абставіны яго смерці вывучаліся ў шэрагу артыкулаў газеты. Яны сцвярджалі, што ў момант забойства Маркевіч займаўся вывучэннем доказаў магчымага няправільнага выкарыстання дзяржаўнай уласнасці і прасіў сяброў сфатаграфавач і задакументаваць дзейнасць, у прыватнасці, дзяржаўных будынкаў. Таццяне прыйшлося закрыць газету і пакінуць Рэфтынскі ў кастрычніку 2002 года пасля шматлікіх праследаванняў і пагроз у бок яе сям’і. Расследаванне было прыпынена на некаторы час у жніўні 2008 года, але яно было адноўлена Следчым камітэтам пры пракуратуры ў рамках перагляду крмінальнага расследавання нападу

на журналістаў.

Бягучы стан: расследаванне было адноўлена ў верасні 2010 года.

Адказ урада: жонка і маці Маркевіча, нараўне з нацыянальнымі і міжнароднымі маніторынгавымі арганізацыямі, шмат разоў звярталіся да ўладаў Расіі, у тым ліку да прэзідэнта Пуціна, з пажаданнем аднавіць расследаванне. Усе яны былі накіраваны ў Генеральную пракуратуру, якая неаднаразова паўтарыла, што ніякіх новых падставаў для гэтага няма.

Віктар Папкоў³⁶

Дата: 02/06/2001, 55 гадоў, у Краснагорску, Расія.

Пасада: Пазаштатны карэспандэнт маскоўскай “Новай газеты”, змагаў за правы чалавека і кіраўнік гуманітарнай арганізацыі “Амега”.

Галоўныя тэмы працы: Права чалавека ў зонах канфліктаў на тэрыторыі былога Савецкага Саюза, асабліва на Паўночным Каўказе. Папкоў падарожнічаў вакол былога Савецкага Саюза, наведваючы разбураныя вайной раёны. Ён пачаў працаваць у Чачні адразу пасля пачатку першага канфлікту і ў студзені 1995 года ён паспяхова з іншымі чэчэнскімі ўзброенымі сіламі прасіў у прэзідэнцім палацы аб вызваленні захопленых рускіх салдат. Папкоў быў беспартыйным, але,

здавалася, часам, супрацоўнічаў з абодвума бакамі ў сваім імкненні да міру. Ён вельмі актыўна крытыкаваў паўторнае ўварванне Расіі ў Чачню ў 1999 годзе і аб’явіў 40-дзённую галадоўку ў знак пратэсту. Ён таксама сустрэўся з тагачасным чачэнскім прэзідэнтам Асланам Масхадавым, спадзяючыся, што ён зможа аднавіць сувязі паміж рускімі і чачэнскімі ўладамі. Яго намаганні не былі плённымі і ў красавіку 2000 года Папкоў атрымаў папярэджанне ад Міністэрства рускай прэсы, пасля таго, як яго інтэрв’ю з Асланам Масхадавым было апублікавана ў “Новай газеце”. Папкоў працягваў падарожнічаць па ўсёй Чачні, аказваючы дапамогу, а таксама дакументальна запісваў стан Чачні пасля разбуральных аперацый Расіі і апісваў пакуты простых мірных чачэнцаў.

Дэталі справы: васемнаццатага красавіка 2001 года Папкоў разам з чачэнскім лекарам Розай Музаравай і кіроўцам пакінуў горад Алхан-Кала, каб аказаць падтрымку і медыцынскую дапамогу. Іх абагнаў іншы аўтамабіль, і невядомыя асобы пачалі страляць па іх в упор. Усе трое былі цяжка паранены, у прыватнасці, Папкоў, якому два разы стрэлілі ў галаву. Нягледзячы на гэта, групу затрымалі больш чым на гадзіну на ваенным кантрольна-прапускным пункце. Папкоў быў пераведзены затым у Маскву, але ён памёр, не прыйшоўшы ў прытомнасць. Папкоў раней атрымліваў пагрозы як ад чачэнцаў, так і ад рускіх. У верасні 2000 года разам з

Наталляй Эстэміравай ён быў затрыманы на ваенным кантрольна-прапусным пункце падчас маніторынгу гуманітарнай сітуацыі ў чачэнскіх сёлах. Журналісты былі дастаўлены ў рускі ваенны лагер, дзе яны былі затрыманы на 24 гадзіны, пасля іх адпусцілі, але без дакументаў. Праз некалькі дзён Папкоў быў пабіты рускімі салдатамі.

Расследаванне: Ніхто ніколі не быў абвінавачаны ў смерці Папкова. Выступаючы ў верасні 2003 года, Наталья Эстэмірава сцвярджала, што забойцамі былі ісламскія фундаменталісты, якія супрацоўнічалі з рускімі ваеннымі, і што прыцягнуць іх да адказнасці можна.

Бягучы стан: Невядома.

Адказ улада: дадзеных няма.

Уладзімір Кірसानаў³⁷

Дата: Знік 17/05/2001, узрост невядомы, як мяркуюць, ён быў забіты адразу пасля знікнення ў Кургане, ва Уральскім рэгіёне Расіі.

Пасада: Журналіст і галоўны рэдактар газеты “Курганскія весці”.

Галоўныя тэмы працы: эканоміка, карупцыя і сацыяльныя праблемы у Курганскім і суседніх

рэгіёнах. Кірसानаў пачаў сваю кар’еру ў газеце “Курган і Курганцы”, дзе галоўную ўвагу аддаваў пытанням, звязаным з мясцовай эканомікай. У канцы 1990-х гадоў ён напісаў серыю артыкулаў пра офіс губернатара Кургана Алега Багамолава і пра тое, што на ягоную думку было неэфектыўным кіраваннем, пасля чаго ён пачаў больш актыўна ўдзельнічаць у апазіцыі. Газета “Курган і Курганцы” была звязана з мэрам Анатолям Яльчанінавым, які хацеў кінуць выклік Багамолаву ў выбарах 2000 года, і Кірसानаў стаў галоўным прыхільнікам Яльчанінава. У ходзе перадвыбарчай кампаніі група мясцовых прамыслоўцаў заснавала новую газету “Абзац”, галоўным рэдактарам якой быў Кірसानаў. Ён напісаў шэраг пра-яльчанінаўскіх паведамленняў і ўдзельнічаў у стварэнні брашуры “Аповяд Алега”, у якой была падрабязна апісана карупцыя мясцовай эканомікі пад кіраўніцтвам губернатара Багамолава. Яльчанінаў не змог выцесніць Багамолава на снежаньскіх выбарах, але тая сума грошай, якую Кірसानаў атрымаў за сваю працу ў газеце “Абзац”, дазволіла яму заснаваць сваю ўласную газету ў студзені 2001 года. Газета “Курганскія весці” была менш палітычнай, але і яна паведамляла пра выпадкі карупцыі. Артыкулы Кірसानава часта змяшчаліся ў іншых рэгіянальных і нацыянальных газетах.

Дэталі справы: Уладзімір Кірसानаў выйшаў на працу раніцай 17 мая 2001 года, але не прыйшоў у офіс газеты “Курганские вести”. Больш ніхто не

бачыў яго жывым.

Расследаванне: крымінальная справа была ўзбуджана ў дзень знікнення Кірсанова, гэта было звязана з ўварваннем у дом журналіста, аб чым яго жонка Ларыса Чэртава паведаміла ў паліцыю. Сляды крыві, якія належаць журналісту, былі знойдзены ў гаражы і ў багажніку яго аўтамабіля, які быў знойдзены прыпаркаваным ля офіса газеты. Следчыя выказалі здагадку, што ён быў забіты ў гаражы, і, што аўтамабіль, які быў выкарыстаны для таго, каб пакінуць там яго цела, быў пакінуты каля месца працы Кірсанова, каб адразу прадухіліць падазрэнні сваякоў і калег. Характар знікнення быў выяўлены праз чатыры дні ў адпаведнасці з артыкулам 105 Крымінальнага кодэкса, які адносіцца да забойства. У 2001 годзе, пасля таго, як жонка Кірсанова звярнулася да Генеральнага пракурора, ёй дазволілі адзім раз прагледзець файлы з інфармацыяй пра выпадак з яе мужам. Яна адзначыла шэраг недахопаў у першапачатковым раследаванні, якое, як яна мяркуе, было праведзена не надта актыўна. Тры чалавекі былі дапытаны адразу ж пасля знікнення Кірсанова, а потым быў разрыў у тры месяцы, калі ні аднаго чалавека больш не дапытвалі. Сувязь паміж працай Кірсанова і яго знікненнем была таксама дрэнна вивучана ў параўнанні з той увагай, якую надалі вивучэнню бізнесу брата, а інтэрв'ю з палітычнымі дзеячамі былі таксама прызнаныя павярхоўнымі.

Бягучы стан: пачынаючы з 2002 года рашэнне аб прыпыненні справы было разгледжана некалькі разоў. У першы раз Генпракуратурай і перыядычна рэгіянальным бюро пракуратуры Кургана, якія не знайшлі падстаў для адмены рашэння і паўторнага адкрыцця справы.

Адказ урада: Губернатар Курганскай вобласці адрэагаваў на артыкул аб датычнасці яго да знікнення Кірсанова заявай, што ён даў указанне кіраўніку Курганскага абласнога дэпартаменту ўнутраных спраў і мясцовай пракуратуры прыкласці максімум намаганняў у яго пошуку. Ён сказаў, што ён ведаў, што былі людзі, якія жадалі смерці Кірсанова, і заявіў, што ён хацеў, каб яго знайшлі і расказалі праўду аб тым, што з ім здарылася. Пасля спынення раследавання кіраўнік Курганскага абласнога дэпартаменту ўнутраных спраў палкоўнік Барыс Ціманенка прапанаваў тэорыю пра тое, што знікненне Кірсанова было звязана з серыяй артыкулаў, якія былі напісаны пасля рэгіянальных выбараў у снежні 2000 года і выкрывалі злачынствы чыноўнікаў у Кургане і ў суседніх абласцях Свядрлоўска.

Ігар Домнікаў³⁸

Дата: 16/07/2000 ва ўзросце 42 гадоў, у Маскве, Расія.

Пасада: Журналіст маскоўскай газеты "Новая

газета". Домнікаў быў таксама рэдактарам спецыяльнага праектнага раздзела газеты.

Галоўныя тэмы працы: рэгіянальныя сацыяльна-эканамічныя пытанні, у прыватнасці, у Ліпецку, заходняй частцы Расіі. Домнікаў далучыўся да "Новай газеты" ў 1998 годзе пасля прыняцця рашэння пераехаць з Нарыльска ў Маскву, дзе падчас працы над асабістай газетай на яго пачалі аказваць ціск мясцовыя ўлады. Тым не менш, ён не страціў сваю зацікаўленасць у рэгіянальнай палітыцы. У перыяд з мая 1999 года і да лютага 2000 года Домнікаў напісаў серыю артыкулаў пра Алега Каралёва, незадоўга да таго абранага губернатара і яго адміністрацыю ў Ліпецкай вобласці. Хоць гэтыя артыкулы былі б прычынай раздражнення адміністрацыі ў Ліпецку, па словах Сяргея Сакалова, намесніка галоўнага рэдактара "Новай газеты", асаблівы стыль напісання Домнікава шакіраваў мясцовыя ўлады.

Дэталі справы: сусед знайшоў Домнікава з моцным крывацёкам ледзь свядомым ў пад'ездзе свайго дома каля 8 гадзін вечара 12 мая 2000 года. Ён быў жорстка атакаваны невядомым чалавекам, які ўдарыў яго некалькі разоў па галаве малатком, які быў знойдзены каля месца злачынства. Домнікаў быў дастаўлены ў бальніцу, дзе яму зрабілі аперацыю, але ён трапіў у кому. Ён памёр ад атрыманых траўмаў праз два месяцы 16 ліпеня 2000 года, так і не прыйшоўшы ў прытомнасць. Першапачаткова выказвалі здагадку, што мэтай нападу, магчыма,

быў прызначаны не Домнікаў. Яго калега з "Новай газеты", Алег Султанаў, жыў у тым жа будынку, і на працягу некалькіх месяцаў да нападу сцвярджаў, што яму неаднаразова пагражала ФСБ. Тым не менш, з цягам часу была ўстаноўлена прамая сувязь паміж забойствам Домнікава і яго артыкуламі па Ліпецкай вобласці. "Новая газета" праз уласнае расследаванне выявіла, што тагачасны віцэ-губернатар Ліпецкай вобласці Сяргей Дараўскі быў так абражаны напісанымі артыкуламі журналіста аб тым, што ён прыняў на працу маскоўскага бізнэсмэна Паўла Сопата, каб той прывез Домнікава ў Ліпецк для "размовы". Сопат быў папалечнікам Эдуарда Тагір'янава, кіраўніка "Тагір'янаўскія", гвалтоўнай злачыннай групыкі заснаванай у Татарстане, з якім ён нібыта жадаў парадзіцца, як змагацца з журналістамі пасля сустрэчы з Дараўскім.

Расследаванне: банды былі арыштаваныя ў 2003 годзе пасля забойства бізнэсмэна. Яны паўсталі перад судом у верасні 2006 года за шматлікія злачынствы, учыненыя з 1997 года, уключаючы вымагальніцтва, згвалтаванне, восем выкраданняў людзей і 23 забойствы, у тым ліку і забойства Домнікава. Пакаранне было вынесена ў жніўні 2007 года, і групы былі прысуджаны да 18 гадоў пажыццёвага пазбаўлення волі. Аднак з-за адсутнасці доказаў і Сопата, і Дараўскога класіфікавалі як сведак і ў рэшце рэшт адпусцілі без прад'яўлення абвінавачванняў. Хоць фактычныя забойцы былі асуджаны, справа ў

дачыненні да тых, хто замовіў смерць Домнікава, ніколі не была паспяхова вырашана.

Бягучы стан: адзінаццатага лістапада 2010 года Следчы камітэт пры пракуратуры накіраваў справу на новы разгляд у Генеральную пракуратуру.

Адказ урада: Няма публічнай рэакцыі, аднак у выніку амаль фатальнага нападу на Алега Кашына 8 лістапада 2010 прэзідэнт Мядзведзеў заклікаў да забеспячэння бяспекі журналістаў. Рашэнне Следчага камітэта аб перадачы справы ў Генеральную пракуратуру для паўторнага разгляду, разам з іншымі вядомымі справамі (напад на Міхася Бекетава), прыйшло адразу пасля публічнай рэакцыі Мядзведзева

Уладзімір Яцына³⁹

Знік: 19/07/1999, 50 гадоў, з Інгушэціі, Расія. Мяркуюць, што ён быў забіты 02/02/2000 у паўднёвай Чачні.

Пасада: Фатаграф для інфармацыйнага агенцтва "ІТАР-ТАСС".

Галоўныя тэмы працы: войны і канфлікты. Яцына падарожнічаў па Паўночным Каўказе для выканання пазаштатнага задання сфатаграфавачь чачэнскіх баевікоў, якія базуюцца ў Інгушэціі, калі ён знік.

Дэталі справы: Яцына знік 19 ліпеня 1999 г. пасля прыбыцця на самалёце ў Назрань, Інгушэція. Паведамлілі, што ён быў выкрадзены чачэнскімі баевікамі і перавезены ў Чачню. Праз месяц выкрадальнікі звязаліся з сям'ёй Яцына і запатрабавалі выкуп у два мільёны долараў ЗША ў абмен на яго вызваленне. Як паведамляе ІТАР-ТАСС, яны атрымлівалі падобныя запыты. У лістападзе 1999 года Яцына змог патэлефанаваць сваёй сям'і з палону, сказаўшы жонцы, што ён перамяшчаецца ў больш бяспечнае месца. Гэта быў апошні раз, калі яны чулі нешта ад яго.

Расследаванне: Пасля яго выкрадання ІТАР-ТАСС працавала ў цесным кантакце з урадавымі чыноўнікамі, спрабуючы дамагчыся вызвалення Яцыны, але гэта было безвынікова. Дзевятага лютага 2000 года Міністэрства ўнутраных спраў дало заданне спецыяльнай групе раследаваць знікненне фатографа, але яно адмовілася весці перамовы з захопнікамі. На прэс-канферэнцыі ФСБ, якая адбылася 28 лютага 2000 года, два нядаўна вызваленыя закладнікі, Алішэр Аразаліеў з Казахстана і Кірыл Перчанка з Масквы, заявілі, што Яцына быў забіты на поўдні Чачні восем дзён назад. Яны сцвярджалі, што іх трымалі разам з Яцынай, які не змог ісці ў ногу з іншымі закладнікамі падчас перамяшчэння і быў застрэлены сваімі захопнікамі. Яны пацвердзілі, што самі бачылі мёртвае цела Яцыны, якое ўсё яшчэ ляжала на абочыне дарогі, калі яны

вярталіся на наступны дзень, аднак, яго цела ўсё ж не было знойдзена. Жонка Яцыны, Святлана Галавянкова, паведаміла ў Камітэт па абароне журналістаў, што яна і іншыя члены сям'і даведаліся пра смерць мужа з тэлевізійных навін і што яна не было афіцыйна апавешчана. забойства Яцыны.

Бягучы стан: Было распачата расследаванне абставін, у якіх быў выкрадзены Яцына, што, здаецца, было наўмысна справакавана Магамедам Усупаевым, перш чым ён збег з краіны. У 2005 годзе, пасля таго як жонка Яцына Святлана Галавянкова падала скаргу ў Генеральную пракуратуру, улады змясцілі імя Усупаева на старонке Інтэрпола з дадзенымі аб тых людзях, якія знаходзяцца ў міжнародным вышуку. Пазней было выяўлена, што ён пераехаў у Швецыю ў 2002 годзе, а ў кастрычніку 2006 года Усупаеў быў арыштаваны шведскай паліцыяй. Расія падала уладам заяву аб экстрадыцыі, але яна была адхілена шведскімі уладамі. Спасылаючыся на выпадак Яцыны, Савет Еўропы адзначыў у 2000 годзе, што “выкраданне журналістаў з боку пэўных чачэнскіх груп непрымальна і заклікае да неадкладнага вызвалення ўсіх грамадзянскіх закладнікаў”.

Адказ улада: тагачасны міністар юстыцыі падняў пытанне аб экстрадыцыі Усупаева са сваім шведскім калегай падчас візіту ў Стакгольм, паказваючы, што яны маюць дастатковую колькасць дадзеных аб яго дачыненні да

Канферэнцыя па беспакаранасці ў Кіеве

«Праз дзесяць год няма справядлівасці для Георгія Гангадзэ: неабходнасць адшукання новых шляхоў да барацьбы з беспакаранасцю»
(Рэзюмэ канферэнцыі: Кіеў, Украіна, 16 Верасня 2010 г)

У святле апісаных вышэй выпадкаў, а таксама у гонар Георгія Гангадзэ і іншых журналістаў ва Украіне, Беларусі і Расіі, якія зніклі, і / або былі забіты з-за сваёй прафесіі, АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS), сабралі разам больш за 70 экспертаў, журналістаў, дзяржаўных служачых і прадстаўнікоў міжрадавых арганізацый, уключаючы Арганізацыю па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе (АБСЕ), на канферэнцыі ў Кіеве, Украіна, 16 верасня 2010 г.

У дадатак да ўшанавання дзесятай гадавіны знікнення Георгія Гангадзэ, на канферэнцыі спецыяльна разглядаліся дзве іншыя гучныя справы у рэгіёне: забойства Ганны Паліткоўскай ў 2006 годзе ў Расіі, а таксама знікненне Дзмітрыя Завадскага ў 2000 годзе ў Беларусі. Ні ў адным з гэтых трох выпадкаў натхняльнікі забойстваў не былі прыцягнуты да адказнасці. Мэтай канферэнцыі “Праз дзесяць гадоў няма справядлівасці для Георгія Гангадзэ: неабходнасць адшукання новых шляхоў да барацьбы з беспакаранасцю” была неабходнасць і далей паднімаць пытанне аб забойствах і знікненнях журналістаў у рэгіёне і перагледзець стратэгіі па падтрымцы барацьбы з беспакаранасцю ў канструктыўным рэчышчы, з канчатковай мэтай прыцягнення забойцаў журналістаў да адказнасці.

Джэйн Мёлер Ларсан, кіраўнік праграм для Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS), адкрыў канферэнцыю, падкрэсліўшы неабходнасць “[...] Расследавання і пакарання пагрозаў, нападаў і забойстваў журналістаў. Не толькі ўрачыста даць справядлівасць адпаведным журналістам і іх сем’ям, але і дамагчыся таго, каб сродкі масавай інфармацыі маглі прафесійна працаваць

у дадзеным кантэксце - каб забяпечыць плюралізм і разнастайнасць сродкаў масавай інфармацыі і пазбегнуць самацэнзуры”. Наталі Лозкут, старшы супрацоўнік па праграме для Еўропы ў арганізацыі АРТЫКУЛ 19, адзначыла, што канферэнцыя мела сумную тэрміновасць і адбывалася пасля знікнення ў жніўні 2010 года рэдактара часопіса “Харкаў” Васіля Кліменцьева ва Украіне і падазронай смерці Алега Бябеніна ў Беларусі 13 верасні 2010 года.

У сваёй уступнай прамове д-р Роланд Блес, дырэктар Бюро Прадстаўніцтва АБСЕ па пытаннях свабоды сродкаў масавай інфармацыі падкрэсліў, што занадта распаўсюджаная гатоўнасць уладаў класіфікаваць многія з забойстваў як незвязаных з прафесійнай дзейнасцю журналістаў з’яўляецца “трывожнай”. Тут ён паўтарае словы былога прадстаўніка АБСЕ па свабодзе СМІ Міклаша Харашці, кажучы, што “беспакаранасць параджае далейшы гвалт і практычна дабраслаўляе самы жорсткі тып цензуры не гаворачы аб тым.”

Сярод канкрэтных актуальных пытанняў, якія вызначылі эксперты, былі наступныя:

- три ўлада не былі паспяховымі ні ў справе абароны журналістаў, якія займаліся сваёй прафесіяй, ні ў прыцягненні заказчыкаў гэтых нападаў да судовай адказнасці, а ў спалучэнні з адсутнасцю ў журналістаў ведаў аб сваіх правах, яны і іх законныя прадстаўнікі адчуваюць ўсё больш уразлівымі і ўсведамляюць, што "можа здарыцца ўсё, што заўгодна";
- ўлады ва Украіне наўмысна перашкаджалі расследаванню справы аб знікненні і забойстве Георгія Гангадзэ і, у прыватнасці заміналі расследаванне стужак запісаў меркаваных заказчыкаў;
- ўлады ў Беларусі паслядоўна ігнаравалі просьбы зноў адкрыць расследаванне па факце знікнення Дзмітрыя Завадскага, нягледзячы на іх няздольнасць знайсці яго цела;
- ўлады ў Расіі не прынялі ніякіх сур'ёзных мераў для належнага расследавання забойства Ганны Палітоўскай і адмовіліся зрабіць даступнымі запісы судовых пасяджэнняў;
- існуе разрыў як у рэалізацыі, так і ў агаворках ў нацыянальных і міжнародных прававых механізмах па барацьбе з беспакаранасцю, якая дазваляе заказчыкам, у прыватнасці дзяржаўным чыноўнікам, адчуваць сябе бяспечна і безадказна;
- узгодненія міжнародныя дзеянні з боку няўрадавых і міжурадавых арганізацый, такіх, як Прадстаўніцтва АБСЕ па свабодзе СМІ, Еўрапейскі суд па правах чалавека і іншыя, з'яўляюцца неабходнымі для любой кампаніі;
- розныя групы па інтарэсам, у тым ліку няўрадавыя арганізацыі, СМІ і законныя прадстаўнікі павінны кансалідаваць свае дзеянні, каб да індывідуальных уладаў звярнуліся з канкрэтнымі і практычнымі рэкамендацыямі, што прадухіліць агульныя і непразрыстыя адказы;
- адсутнасць сувязі перашкаджае кансалідацыі дакументацыі аб асобных выпадках следчымі органамі, а таксама ў сродках масавай інфармацыі і праз няўрадавыя арганізацыі. Ім змог бы дапамагчы цэнтральны вэб-сайт / партал, дзе можа быць сабрана даступная інфармацыя на розных мовах, у тым ліку ў выразнай прававой тэрміналогіі;
- грамадзянская супольнасць павінна пачаць выкарыстоўваць новыя тэхналогіі, удзельнічаць у сацыяльных медыя і быць больш творчай ў развіцці дзейнасці па падтрымцы на рэгіянальным узроўні, выкарыстоўваючы двухбаковыя сустрэчы паміж урадавымі службовымі асобамі Беларусі, Украіны і Расіі, каб працягнуць паднімаць пытанні аб абароне журналістаў.

Удава Георгія Гангадзэ, Міраслава Гангадзэ, далучылася да канферэнцыі праз Скайп са Злучаных Штатаў. “[...] Праваахоўныя органы першапачаткова спрабавалі схаваць злачынства, звязваючы яго смерць з запазычанасцямі, наркаманамі і іншай лухтой. Цяпер, нарэшце, Генеральная пракуратура прызнала, што Краўчанка, тагачасны міністр унутраных спраў, прымаў удзел у забойстве Гангадзэ. Вядома, ён не быў адзін, у яго не было асабістых матываў забіваць Георгія. Але рашэнне Генпракуратуры пацвярджае, што дзяржаўны апарат быў уцягнуты ва Украіне ў забойствы палітычных апанентаў і журналістаў”. Яна дадала, што існуе неабходнасць у дадатковых міжнародна-прававых механізмаў барацьбы з беспакаранасцю за забойствы журналістаў; “Да таго часу, пакуль не будзе эфектыўнага міжнароднага ціску на ўлады, і яны не будуць арыштаваныя, калі яны падарожнічаюць за мяжой, яны будуць працягваць рабіць тое, што яны хочучь, і мы будзем бездапаможныя”.

Удзельнікі падкрэслілі важнасць міжнароднай групы экспертаў для расследавання злачынстваў супраць журналістаў у рэгіёнах за межамі сталіцы краіны для забеспячэння паслядоўнасці, адзінства тэрміналогіі і наступных мер ва ўсіх выпадках, пакуль злачынцы і тыя, хто замовіў забойства або знікненні людзей, не будуць прыцягнутыя да адказнасці.

ВЫСНОВЫ

Ні адзін з натхняльнікаў забойстваў або знікненняў журналістаў, уключаных ў гэту справаздачу, не былі прыцягнуты да адказнасці. Хоць у справах, змешчаных вышэй, была ўсталявана выразная сувязь паміж іх смерцю і іх прафесійнай дзейнасцю, такой, як іх журналісцкія расследаванні аб карупцыі, палітыкі і правах чалавека, гэта рэдка прымалася ў якасці матыву, і расследаванні або блакаваліся, або былі сапсаваны. У больш чым палове з гэтых выпадкаў, палітычная апазіцыя можа быць ідэнтыфікаваная ў якасці матыву для забойства або знікнення, з шэрагам выпадкаў, якія былі відавочна вязаны са СМІ, дзе працавалі журналісты, такіх як “Новая Газета” ў Расіі (якая страціла пяць журналістаў з 2000 года). Іншым распаўсюджаным матывам была справаздачнасць аб карупцыі, а таксама канфлікт у Чачні і агульным матывам на правах чалавека. Такія правяды, аднак, не былі даведзены да канца.

Адсутнасць палітычнай волі

Як паказваюць справы, у першую чаргу адсутнічае палітычная воля. Гэта ўзмацняецца адсутнасцю незалежнай судовай улады, як сведчыць, напрыклад, справа Завадскага. У многіх з гэтых выпадкаў, расследаванні, здаецца, пачаліся энергічна, з пэўнымі вынікамі. Аднак, здаецца, што як толькі ўлады “прачнуліся” і зразумелі, што вынік можа патэнцыйна нанесці шкоду мясцовай адміністрацыі або іншым дзяржаўным установам, у прыватнасці, паліцыі, даследаванні марудзіліся. Важныя доказы не заўважаліся, губляліся або проста не разглядаліся да канца, часта з-за нежадання следчых органаў звязываць злачынства, зробленае журналістам, з іх прафесійнай дзейнасцю. У прыватнасці, гэта адбываецца тады, калі справа тычыцца меркаванага самагубства або смяротнай хваробы; такія сітуацыі часта не расследуюцца крымінальна, у выніку чаго ўлады лёгка атрымліваюць адгаворкі.

Стварэнне фальшывага ўражання органамі дзяржаўнай улады

У большасці з гэтых выпадкаў – за выключэннем выпадкаў, калі гэта было немагчыма не зрабіць з-за вядомасці журналіста - адпаведныя органы не спяшаліся звязваць смерць або знікненне з прафесійнай дзейнасцю журналістаў. У Расіі, напрыклад, у такіх гучных справах, як справы Ганны Паліткоўскай і Наталлі Эстэміравай, расійскім уладам неабходна было рэагаваць, і яны не змаглі адмаўляць прамую сувязь з прафесіяй гэтых журналістаў.

Грамадская рэакцыя прэзідэнта Пуціна паказвае на адсутнасць грамадскай важнасці і тэрміновасці ў датычэнні да такіх забойстваў. Прэзідэнт Чачні Кадыраў пайшоў яшчэ далей у сваім камэнтары адносна смерці Наталлі Эстэміравай: “Навошта Кадыраву забіваць жанчын, якія нікому не патрэбныя? [Эстэмірава] ніколі не мела гонару

альбо пачуцця сораму. Але я прызначыў яе кіраўніком [грамадзянскай] камісіі з мэрам Грознага ў ролі яе намесніка. Я хацеў быць аб'ектыўным у рашэнні гэтай праблемы. Але ей гэта не спадабалася. Яна казалася глупства."⁴⁰

Жорсткай і амаль смяротны напад у пачатку лістапада 2010 года на расійскага журналіста Алега Кашына, які працаваў у газеце "Камерсант", прывёў да беспрэцэдэнтнай дэманстрацыі падтрымкі і неадкладнай рэакцыі з боку расійскай адміністрацыі. Прэзідэнт Мядзведзеў рашуча асудзіў напад і заявіў, што "дзяржава павінна гарантаваць права журналістаў казаць праўду аб людзях і падзеях у краіне". Ён нават дайшоў да таго, што паказаў, што дзяржава павінна прыняць спецыяльныя меры, калі адбываюцца замахі на жыццё журналістаў у святле грамадскай значнасці іх працы. Пасля яго рэакцыі, Следчы камітэт пры пракуратуры пачаў перагляд справы Ігара Домнікова, які быў згаданы ў дакладзе. Хаця яго забойцы былі асуджаныя, завадатары забойства застаюцца на свабодзе.

Спешная грамадская дзейнасць як украінскіх, так і расійскіх адміністрацый у адпаведныя моманты, і ў прыватнасці вакол гадавін забойстваў, паказвае, што там, вядома, існуе разуменне ў рамках апаратаў ўрада, што павінна быць грамадская рэакцыя з іх боку.

Аднак гэтыя рэакцыі часта з'яўляюцца проста "шырмай", у той час як бліжэй да даты гадавіны, або палітычна падыходзячы момант з'яўляецца раптоўнае развіццё ў рамках крымінальнага расследавання, асабліва ў гучных справах. З цягам часу такія дзеянні становяцца ўсё менш і менш праўдападобнымі. Заявы, апублікаваныя пра падзеі ў справах, сталі ў значнай ступені практыкаваннямі ў грамадскіх адносінах, каб захаваць задаволенымі нацыянальных і міжнародных крытыкаў.

Расследаванні без вынікаў

Грамадскі ціск як з боку нацыянальных, так і міжнародных арганізацый, такіх, як Камітэт па абароне журналістаў, які сустрэўся ў верасні 2010 года з кіраўніком Следчага камітэта Аляксандрам Бастрыкіным, таксама далі новы імпульс, каб зноў адкрыць раней закрытыя справы ў Расіі. Тым не менш, сам факт адкрыцця крымінальнай расследавання не абавязкова прыводзяць да вынікаў, і без празрыстасці і ўдзелу членаў сем'яў і калег, існуе рызыка таго, што гэта толькі пустыя жэсты. Агульная адсутнасць раскрыцця інфармацыі, нават сваякам, ілюструецца выкарыстаннем закрытых судовых працэсаў у шэрагу выпадкаў, напрыклад, у беларускай справе Завадскага. Хоць заканадаўства ва Украіне надае вышэйшыя прысуды за напады на журналістаў з-за іх прафесіі, яно рэдка выкарыстоўваецца.

Падобнае заканадаўства прапануецца цяпер у Расіі, пасля нападу на Кашына. Тым не менш, журналісцкая супольнасць у Расіі мае мала веры, што дадатковыя заканадаўчыя меры палепшаць абарону журналістаў або вырашыць забойствы іх калегаў.

Журналісты баяцца адстойваць свае правы і правы сваіх калегаў

Адным з асноўных пытанняў, таксама падкрэсленым Сяргеем Сакаловым, галоўным рэдактарам “Новай газеты”, і адзначаным удзельнікамі міжнароднай канферэнцыі, з’яўляецца поўная адсутнасць ведаў журналістаў аб сваіх правах і іх страх пастаяць за свае правы. У спалучэнні з беспакаранасцю за забойствы іх калегаў, яны і іх законныя прадстаўнікі адчуваюць сябе ўсё больш уразлівымі, і ўсведамляюць, што “можа здарыцца ўсё, што заўгодна”. Гэта робіць агульную журналісцкую супольнасць асабліва ўразлівай для нападаў, паколькі іх здольнасць і гатоўнасць далучыцца да акцыі салідарнасці абмежаваныя, нават з пункту гледжання напісання шырокіх і паглыбленых публікацый аб нападах на сваіх калегаў.

Міжнародныя абавязацельствы

Важна памятаць, што беспакаранасць за напады, знікненні і забойствы журналістаў ставіць урады Украіны, Беларусі і Расіі ў сітуацыю парушэння

сваіх абавязацельстваў па міжнародным і еўрапейскім заканадаўствам у галіне правоў чалавека. Гэта датычыцца, у прыватнасці, пазітыўных абавязацельстваў у адносінах да правоў на свабоду меркаванняў і іх выказвання, права на жыццё і права не падвяргацца катаванням, жорсткаму, бесчалавечнаму або зневажальнаму годнасць абыходжанню. Міжнародны пакт аб грамадзянскіх і палітычных правах быў ратыфікаваны ўсімі трыма дзяржавамі і Еўрапейская канвенцыя па правах чалавека была ратыфікавана Расіяй і Украінай.

Грамадзянскай супольнасці не хапае комплекснага падыходу

Відавочная адсутнасць каардынацыі і кансалідацыі дзейнасці грамадзянскай супольнасці для падтрымкі абароны журналістаў праяўляецца пры вывучэнні асобных справаў. Нацыянальныя і міжнародныя няўрадавыя арганізацыі прымаюць удзел у вырашэнні большасці з гэтых спраў, але кожная са сваёй уласнай сістэмай кваліфікацыі і планам дзеянняў, і, хоць сувязі паміж трыма краінамі моцныя, ніякія рэгіянальныя дзеянні не адбываюцца. Сумесныя рэакцыі сапраўды адбываюцца, але доўгатэрміновыя і бесперапынныя дзеянні з’яўляюцца рэдкімі і падыходы да асобных урадаў часта агульныя, што дазваляе існаванне агульных і непразрыстых адказаў.

У прыватнасці наступныя дзеянні і выкарыстанне рэкамендацый такіх адпаведных інстытутаў маніторынгу і / або сістэм, як Парламенцкая асамблея Савета Еўропы або Універсальны перыядычны агляд Арганізацыяй Аб'яднаных Нацый паказвае, што ёсць адсутнасць сумесных намаганняў. Інфармаванне і дзеянні па выкананню гэтых рэкамендацый маюць вырашальнае значэнне, але ім не хапае комплекснага падыходу.

Канцавыя зноскі

¹ Сабіна Лойтхойзер-Шнарренбергер, дэпутат парламента, у цяперашнім часе з'яўляецца нямецкім федэральным міністрам юстыцыі. Гэта ўвядзенне адаптацыі яе ўклада у канферэнцыю АРТЫКУЛ 19/Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS), "Пасля дзесяці годоў няма справядлівасці для Георгія Гангадзэ: неабходнаць адшукання новых шляхоў да барацьбы з беспакаранасцю", якая адбылася ў Кіеве, Украіна, 16 верасня 2010 года.

² Парламенцкая асамблея Савета Еўропы, Рэзалюцыя 1535 (2007), "Пагрозы жыццю і свабодзе выказвання меркавання журналістаў», <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta07/eres1535.htm>

³ <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/14session/A.HRC.14.23.pdf>.

⁴ Заява прадстаўніка Расеі падчас інтэрактыўнага дыялогу са спецыяльнымі дакладчыкамі падчас 14-га Савета па правах чалавека - неафіцыйны пераклад. <http://portal.ohchr.org/portal/page/portal/HRCExtranet/14thSession/OralStatements/030610/Tab2/Tab/Item3-ID-Russian%20Federation.pdf>.

⁵ Асноўныя арганізацыямі, якія вядуць падлік забойстваў і знікненняў людзей ва Украіне, Беларусі і Расіі з'яўляюцца Цэнтр журналістыкі, Фонд абароны галаснасці (толькі для Расеі), Камітэт па абароне журналістаў, Міжнародная федэрацыя журналістаў, і Рэпарцёры без межаў.

⁶ База дадзеных Цэнтра экстрэмальнай журналістыкі змяшчае інфармацыю пра забойствы журналістаў у былым Савецкім Саюзе з 1991 года і класіфікуе смерці, звязаныя з працай, непацверджанага матыву або з адсутнасцю расследавання, або смерці не звязаныя з працай журналіста <http://memorium.cjes.ru/stat.php>.

⁷ Гэтыя лічбы ўключаюць толькі забойстваў, у якіх Камітэт па абароне журналістаў пацвердзіў матывы, які звязаны з працай. <http://cpj.org/killed/terminology.php>.

⁸ Базу дадзеных Міжнароднай федэрацыі журналістаў можна знайсці тут: <http://journalists-in-russia.org>. Глядзіце таксама Частковае правасуддзе: расследаванне гібелі журналістаў у Расіі, 1993-2009 (Брусель і Масква, чэрвень 2009 г.) <http://www.ifj.org/assets/docs/104/092/b4ec068-fe7585c.pdf>.

⁹ Парламенцкая Асамблея Рады Еўропы, дак. 11686 11 ліпеня 2008 - Расследаванне злачынстваў, якія, як мяркуецца, былі учыненыя высокапастаўленымі службовымі асобамі падчас кіравання Кучмы ва Украіне - справа Гангадзэ як сімвалічны прыклад. <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc08/EDOC11686.htm>.

¹⁰ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку The Guardian, "Таямніца пра тое, як украінскі рэдактар знікае, "23 жніўня 2010 года <http://www.guardian.co.uk/media/greenslade+journalist-safety>; Радые Свабодная Еўропа / Радые Свабода "Вядомы ўкраінскі журналіст знік", 17 жніўня 2010 г., http://www.rferl.org/content/WellKnown_Ukrainian_Journalist_Missing/2130486.html; TSN.ua, "10 версій наконт выпадку Кліменцьева" <http://tsn.ua/ukrayina/u-spravi-zhurnalista-klimentyeva-visunuto-10-versiy.html>; Камітэт па абароне журналістаў, "Журналіст знік ва ўсходняй Украіне", 18 жніўня 2010 года <http://cpj.org/2010/08/journalist-goes-missing-in-eastern-ukraine.php>; Радые Свабодная Еўропа / Радые Свабода "Прэс-група занепакоена лёсам зніклых без вестак украінскіх журналістаў", 23 жніўня 2010, Львова Алена, "Знік харкаўскі рэдактар, які выкрываў у сваёй маленькай газеце выпадкі карупцыі," Kyiv Post, 2 верасня 2010 г., <http://www.kyivpost.com/news/nation/detail/80896/>; Харцінг,

Люк, The Guardian, "Зніклі, лічацца загінулымі: знікненне ўкраінскага журналіста наводзіць страх на СМІ, '8 верасня 2010 года, <http://www.guardian.co.uk/world/2010/sep/08/ukraine-press-freedom>; Kyiv Post, «Паліцыя: знікненне Кліменцьева звязана з яго прафесійнай дзейнасцю», 4 кастрычніка 2010 г., <http://www.kyivpost.com/news/nation/detail/84940/#ixzz16IDEdHt9>; УНІАН, "Пшонка прагназуе, што справа па знікненні Кліменцьева будзе вырашана ў бліжэйшы час, "4 лістапада 2010, <http://www.unian.net/rus/news/news-404664.html> і Радые Свабодная Еўропа / Радые Свабода, "Тысячы людзей былі апытаны падчас пошукаў знікллага без вестак ўкраінскага журналіста", 11 красавіка 2011 года, http://www.rferl.org/content/thousands_questioned_in_search_for_missing_ukraine_journalist/3553679.html.

¹¹ Інфармацыя па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ў Камітэце па абароне журналістаў, "37 журналістаў, забітых за сваю працу ў 2001 годзе", 3 студзеня 2002, <http://cpj.org/2002/01/37-journalists-killed-for-their-work-in-2001afghan.php>; Рэпарцёры без межаў "Пяць чалавек атрымліваюць турэмныя тэрміны за фатальнай збіццё начальніка рэгіянальнага ТБ у 2001 годзе" 12 ліпеня 2006 <http://en.rsf.org/ukraine- five-men-get-prison-sentences-for-12-07-2006.10905.html>, Камітэт па абароне журналістаў, «Еўропа і Цэнтральная Азія 2001», <https://cpj.org/attacks01/europe01/ukraine.html>; Ільчук, Турас, Кіеў шотыдзень, "Забойцы журналіста Аляксандра асуджаны, '12 ліпеня 2006 г., <http://paper.weekly.ua/?art=1152643401>; Цэнтра экстрэмальнай журналістыкі, <http://www. ?memorium.cjes.ru /PID = 4 & ID = 7815>; дакумент Арганізацыі Аб'яднаных Нацый ССРР/С/УКР/СО/6 "Даклад аб наступных мерах па выкананні заключных заўваг", кастрычнік 2006 года, http://www2.ohchr. org /англійская /органу /СПЧ / Docs / HBA / ССРР_Centre_coalitions_NGOs_ukraine.pdf, і "Україна сёння", абвінавачанья ў забойстве і фальсіфікацыі падчас вырашэння справы Аляксандра вызвалены ў зале суда." 19 лютага 2010 года, http://www.ua-today.com / modules/myarticles/article_storyid_19622.html.

¹² Інфармацыя па дадзенай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ў Міжнароднай федэрацыі журналістаў, расследаванне няўдалага прававога і судовага працэсу па справе Георгія Гангадзэ, верасень 2010, <http://www.ifj.org/assets/docs/246/136/96b8af6-000e788.pdf>; Парламенцкая асамблея Савета Еўропы, Расследаванне злачынстваў, як мяркуецца, учыненых высокапастаўленымі службовымі асобамі падчас кіравання Кучмы ва Украіне - справа Гангадзэ як сімвалічны прыклад, <http:// ? / assembly.coe.int / Main.asp спасылка = / Documents/WorkingDocs/Doc08/EDOC11686.htm>, BBC, «Україна афіцыйна абвінавачваецца ў забойстве журналіста», 7 мая 2003 года <http://news.bbc.co.uk / 1/hi/world/europe/3007275.stm>, Еўрапейскі суд па правах чалавека, справа Гангадзэ ва Украіне, канчатковае рашэнне 8 лютага 2006 Kyiv Post, "Кучма, Літвін зноў датычны да забойства Гангадзэ", 21 кастрычніка 2010 г., <http://www.kyivpost.com/news/nation/detail/87139/>, Камітэт па абароне журналістаў: "Україна абвінавачвае Кучму ў забойстве Гангадзэ" 24 сакавіка 2011 года, <http://www.cpj.org/2011/03/ukraine-indicts-kuchma-in-gongadze-murder.php>.

¹³ Еўрапейскі суд па правах чалавека, справа Гангадзэ супраць Украіны, канчатковае рашэнне 8 лютага 2006 <http://cmiskp.echr.coe.int/tkr197/view.asp?action=html&documentId=788827&portal=hbk&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142B F01C1166DEA398649>.

¹⁴ Гутарыў АРТЫКУЛ 19, Жнівень 2010 года.

¹⁵ Паліцэйскае расследаванне па факце смерці ў кастрычніку 2005 года чацвёртага беларускага журналіста Васіля Гроднікава, які працаваў у апазіцыйнай газеце Народная Воля, было зачыненае амаль адразу ж у лістападзе 2005 года. Яго справа ўключана ў якасці адной з невысветленых смерцяў незалежных журналістаў у Беларусі ў даклад Парламенцкай асамблеі Савета Еўропы. Яго брат, які знайшоў цела, адзначыў прыкметы барацьбы ў яго кватэры, але следства прыйшло да высновы, што Гроднікаў зваліўся ў стане алкагольнага ап'янення. Хоць Генпракуратура аднавіла расследаванне, у снежні 2005 года яна заявіла, што ніякага злачынства не было здзейснена, бо Гроднікаў памёр у выніку "яго неасцярожных дзеянняў". Крымінальнага расследавання не праводзілася.

¹⁶ Інфармацыя па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ў Індэксе цензуры "Падазрэнні на самагубства Беларускага актывіста Алега Бябеніна", 4 верасня 2010 года, <http://www.indexoncensorship.org/2010/09/belarus-aleh-Бябеніна/>; Камітэт па абароне журналістаў, "Журналіст знойдзены мёртвым у Беларусі; КАЖ заклікае да расследавання", 8 верасня 2010 года. <http://cpj.org/2010/09/journalist-found-dead-in-belarus-cpj-calls-for-inv.php>; Марплз, Дэвід, "Справа Бябеніна ў Беларусі", Kyiv Post, 13 Верасня 2010 года, http://www.kyivpost.com/news/opinion/op_ed/detail/82110/, Інтэрфакс, "Пракуратура мінскай вобласці падоўжыла тэрмін расследавання смерці Бябеніна," 5 кастрычніка 2010 года, <http://www.interfax.by/news/belarus/80365> і Халін, Ірына: "Лукашэнка усміхаецца," Новая газета, 13 кастрычніка, 2010, <http://www.nowyagazeta.ru/data/2010/114/06.html>.

¹⁷ Інфармацыя па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку Рэпарцёры без межаў "Забіты незалежны журналіст"; 22 кастрычніка 2004 года <http://en.rsf.org/belarus-independent-journalist-murdered-22-10-2004>, 11696.html, Міжнародны абмен свабоды слова, "Следчыя настойліва прапануюць вывучыць магчымасць таго, што забойства журналісткі было звязана з яе працай," 8 Сакавіка 2005 http://www.ifex.org/belarus/2005/03/08/investigators_urged_to_explore/, Міжнародны абмен свабоды слова; "МФЖ пачынае кампанію, каб пакласці канец бесперакарнасці ў забойствах журналістаў"; 25 кастрычніка 2006 http://www.ifex.org/belarus/2006/10/25/ifj_launches_campaign_to_end_impunity/; "Вераніка Чаркасава". <http://www.veronikacherkasova.org>; Даклад Amnesty International 2007: Беларусь; 23 траўня 2007 года, стар. 3-4, Сяргей Сацук, «Страх як праўдападобны матыў, альбо хто забіў Вераніку Чаркасаву?», "Вераніка Чаркасава," 21 студзеня 2005, <http://www.veronikacherkasova.org/satsuk.html>; Даклад Парламенцкай асамблеі Савета Еўропы: «Злоўжыванне сістэмай крымінальнага праваўддзя ў Беларусі»; Дак. 11464, 10 снежня 2007 года; і Рэпарцёры без межаў, "Улады адкліпі расследаванне забойства Чаркасавай і не знайшлі якіх-небудзь доказаў," 30 снежня 2005 года, <http://en.rsf.org/belarus-authorities-shelve-probe-into-30-12-2005,16063>. HTML.

¹⁸ Інфармацыя аб гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ў Фонду Завадскага <http://zavadsky.org/en/>, Камітэт па абароне журналістаў, "Дзмітрый Завадскі", 28 лістапада 2003 года <http://cpj.org/killed/2003/Dmitriy-zavadsky.php>; Грамадзянская ініцыятыва "Мы памятаем Дзмітрыя Завадскага,"; http://www.ciwr.org/zavadsky_en.html; і Рэзалюцыя 1371 (2004) Савета Еўропы, 1 "Зніклыя людзі ў Беларусі"; <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=documents/adoptedtext/ta04/eres1371.htm>

¹⁹ Гутарыў АРТЫКУЛ 19, Жнівень 2010 года.

²⁰ Справы, ўключаныя тут змяшчаюць прыклады з розных рэгіёнаў, магчымых матывы і вынікі расследаванняў, агульная

колькокась зайбойстваў журналістаў у Расіі значна вышэй.

²¹ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку на Радые Свабодная Эўропа / Радые Свабода, "журналіст, забыты ў Дагестане ў Расіі", 11 жніўня 2009 года, http://www.rferl.org/content/Investigative_Journalist_Killed_in_Russia_Daghestan/1797391.html, Камітэт па абароне журналістаў, "забітыя журналісты – Абдुльмалік Ахмядзілаў" <http://cpj.org/killed/2009/abdulmalik-akhmedilov-1.php>; журналісты ў Расіі "смерць журналістаў у Расіі – Малік Ахмядзілаў," ЮНЕСКА, "Генеральны дырэктар асуджае забойства дагестанскага журналіста Маліка Ахмядзілава", 17 жніўня 2010 года, http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=29053&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html; канферэнцыя: "Стан сродкаў масавай інфармацыі і грамадзянскай супольнасці на Паўночным Каўказе: Праца пад агнём праціўніка", 17 лютага 2010, <http://krasnodar.kavkaz-uzel.ru/articles/165993/>.

²² Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ў Фондзе абароны галоснасці, 2009 Ліпень, <http://www.gdf.ru/digest/item/1636>; News.ru.com, "Забойства Наталлі Эстэміравай збегла за межы краіны", <http://www.newsru.com/russia/28sep2010/natalia.html>;

News.ru.com, "Праваабаронцы зноў не вераць у гэтую версію"; 27 кастрычніка 2010 года, <http://www.newsru.com/russia/27oct2010/estemirova.html>; Журналісты ў Расіі "Смерці журналістаў у Расіі - Наталля Эстэмірава", і Блумберг "Расійская група па ахове правоў чалавека абвінавачвае "Дзяржаўны тэрор" у забойстве", 16 ліпеня 2009 http://www.bloomberg.com/прикладанняў/навіны/?PID=Архіўнавін&SID=a_HBtmegLqBs.

²³ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ў Новай газеце, 21 студзеня 2010, <http://www.novayagazeta.ru/data/2009/005/18.html>; журналісты ў Расіі "смерць журналістаў у Расіі - Анастасія Бабурава: «<http://journalists-in-russia.org/journalists/view/35>; Радые Свабодная Эўропа / Радые Свабода, "Два арышты ў Маскве за забойства Маркелова і Бабуравай" 6 лістапада 2009 года http://www.rferl.org/content/Two_Arrests_Made_In_Moscow_For_Markelov_Baburova_Murders/1871203.html; Хасіс, Яўгенія, <http://lenta.ru/lib/14201564/>, МЗС, "смерць Бабуравай была штучна палітызаавана", 26 студзеня 2010 года, <http://www.rosbalt.ru/2009/01/22/611816.htm>; Bloomberg, "Мядзведзеў выказаў спачуванні ў сувязі забойства журналіста ў Маскве", 29 студзеня 2009 года, <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=aNx5E6AYmcBs&ref=europе>, Камітэт па абароне журналістаў, "Двое абвінавачаных за забойства Бабуравай у Расіі", 6 мая 2011 года, <http://cpj.org/2011/05/two-sentenced-in-baburova-murder-in-russia.php>.

²⁴ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку на сайце Lenta.ru, "Яўлоеў Марамед, уладальнік сайта Ingushetia.ru забыты ў жніўні 2008 года" <http://www.lenta.ru/lib/14176029/>; Рэпарцёры без межаў, "Уладальнік сайта інгушскіх навін застрэлены падчас затрымання супрацоўнікамі МУС", 31 жніўня 2008 года, http://en.rsf.org/spip.php?page=article&id_article=28358, Euronews, "Новы журналіст памірае ў Расіі пасля нападу", 3 верасня 2008 года, <http://www.euronews.net/2008/09/03/another-russian-journalist-dies-after-attack/>; Кавказскі Узел: "Бацька Марамеда Яўлоева просіць аб паўторным адкрыцці крымінальнай справы па факце забойства свайго сына", 14 кастрычніка 2010 г., <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/175751/>, Камітэт па абароне журналістаў, "смерць журналістаў – Марамед Яўлоеў" <http://cpj.org/killed/2008/Maramed->

uyloeyev.php, і Репарціры без межаў“, апошнія словы ўладальніка сайта да свайго рэдактара: “Роза, яны хочучь прыбраць мяне”, 4 верасня 2008 года [http://en.rsf.org/spip.php?staronka=артыкула & id_article = 28412](http://en.rsf.org/spip.php?staronka=артыкула&id_article=28412).

²⁵ Ужо праз тры дні пасля забойства Яўлоева ў Дагестане быў забіты другі журналіст: якар папулярных рэлігійных праграм, Тэльман (Абдула) Алішаеў. Пасля выхаду ў 2006 годзе фільма, які крытыкаваў кансерватыўную ісламскую суніцкую секту і яе рост у Дагестане, Алішаеву пагражаюць ісламскія фундаменталісты, і яго імя з’яўляецца ў інтэрнэце ў “смяротным спісе”. Хоць крымінальнае расследаванне было пачата пасля яго забойства і ў выніку яго было знойдзена два забойцы, судовое разбіральніцтва ніколі не было адкрытым, і яго сям’я не атрымала ніякай інфармацыі пра далейшыя змены ў справе. Глядзіце Камітэт па абароне журналістаў, Анатомія беспакаранасці: нераскрытыя забойствы журналістаў у Расіі, верасень 2009 г., стар. 48, <http://cpj.org/reports/CPJ.Anatomy%20of%20Injustice.pdf>

²⁶ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ў HRO “Адвакаты, нанятыя сваякамі Ганны Паліткоўскай, папрасілі паведамляць пра працэс расследавання яе забойства”, 22 кастрычніка 2010 года, <http://www.hro.org/node/9580>; Amnesty International, “забойцы Ганны Паліткоўскай усё яшчэ чатыры гады на свабодзе”, 6 кастрычніка 2010 года, <http://livewire.amnesty.org/2010/10/06/anna-politkovskayas-killer-still-at-large-four-years-on/>, і таксама “Новая газета”, “сустрэча ў памяць Ганны Паліткоўскай каля Чыстых Прудой, фота і відэа”, 7 кастрычніка 2010 г., <http://www.novayagazeta.ru/news/886091.html>.

²⁷ http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2006/10/10/2138_type82914type84779_112411.shtml

²⁸ Інфармацыю можна знайсці ў артыкуле 19 жніўня 2010 года.

²⁹ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ў Камітэце па абароне журналістаў, “смерць журналістаў – Магамед Варысаў”, <http://cpj.org/killed/2005/magomedzagid-varisov.php>, Міжнародная федэрацыя журналістаў, “Магамед Варысаў” www.journalists-in-russia.org/journalists/view/86; Кавказский Узел, “цела трэцяга забойцы было знойдзена падчас налёту на кватэру ў сталіцы Дагестана”, 25 кастрычніка 2010 г. <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/83771/>; RIANovosti, “Тэрор ў Дагестане мае рэлігійныя карані”, 25 ліпеня 2005 года, <http://en.rian.ru/analysis/20050725/40969497.html>; Кавказский Узел, “забойства Магамеда Варысава звязана з яго крытыкай уладаў Дагестана”, 29 чэрвеня 2005 года, <http://dagestan.kavkaz-uzel.ru/articles/77815/>, і Следчы камітэт пры пракуратуры Расіі, «Вынікі перагляду крымінальных спраў - паўторнае крымінальнае расследаванне нападку на журналістаў», 30 верасня 2010 г., <http://www.sledcompro.ru/news/29773.html>.

³⁰ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ад супольніцтва Журналістаў у Расіі “Смерць журналістаў у Расіі - Максім Максімаў”, <http://journalists-in-russia.org/journalists/view/10>; на сайце Fontanka.ru, “суд апраўдаў былых супрацоўнікаў міліцыі”, 16 лістапада 2007 года, <http://www.fontanka.ru/2007/11/16/059/>; Кавалёў, Уладзімір, газета “St Petersburg Times”, “Справаздача: паліцыя абвінавачвае зніклых журналістаў”, 28 чэрвеня 2005 г., http://www.sptimes.ru/index.php?action_id=2&story_id=68, Камітэт па абароне журналістаў, Анатомія беспакаранасці, стар. 33 і Fontanka.ru, “Горад памятае пра Максіма Максімава”, 29 чэрвеня 2009 года, <http://www.fontanka.ru/2009/06/29/018/>.

³¹ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку на сайце Gazeta.ru, “галоўныя рэдактары былі

забитыя аднымі і тымі ж людзьмі», 18 лістапада 2010 г., <http://www.gazeta.ru/social/2010/11/18/3439569.shtml>, Міжнародная федэрацыя журналістаў, Частковае правасуддзе: Расследаванне смерці журналістаў у Расіі, 1993-2009, стар. 20, чэрвень 2009, <http://www.ifj.org/assets/docs/104/059/b4ec068-8bb5e3b.pdf>; сайт Vesti.ru, Грызлоў, расследаванне забойства Аляксея Сідарава праводзіцца лепшымі следчымі, 10 кастрычніка 2010 года, <http://www.vesti.ru/doc.html?id=35243&TID=17878>, Следчы камітэт пры пракуратуры Расіі, «Вынікі перагляду крымінальных спраў - паўторнае крымінальнае расследаванне нападу на журналістаў», 30 верасня 2010 г. <http://www.sledcomproc.ru/news/29773.html> і Радые Свабодная Эўропа / Радые Свабода, «Расійскія чыноўнікі кажуча, што забойствы ў Тальяці звязаны паміж сабой», 18 лістапада 2010 г. http://www.rferl.org/content/Russian_Officials_Say_HighProfile_Killings_In_Tolyatti_Linked_/2224145.html.

³² Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ў Цэнтры экстрэмальнай журналістыкі, «Штотыднёвы бюлетэнь падзей у рускіх СМІ», выпуск № 7, ліпень 2003, <http://www.cjes.ru/bulletins/praplanova=855&LANG=ENG>; Lenta.ru, «Справа – Юрый Шчэкачыхін», 15 красавіка 2009 г., <http://lenta.ru/lib/14170685/>; Цэнтр экстрэмальнай журналістыкі, «Штотыднёвы бюлетэнь падзей у рускіх СМІ», выпуск № 15, красавік 2009, <http://www.cjes.ru/bulletins/?bid=3353&lang=eng>; Інтэрфакс, «Следчы камітэт аднаўляе расследаванне гібелі вядомага журналіста Шчэкачыхіна» <http://www.interfax.ru/news.asp?id=155181>, Шчэкачыхін Юрый, «жыццё ў гонар барацьбы», 3 ліпеня 2003 года, <http://lenta.cjes.ru/?m=7&y=2003&LANG=RUS&NID=11414>.

³³ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ў Цэнтры экстрэмальнай журналістыкі, «Штотыднёвы бюлетэнь падзей у рускіх СМІ», выпуск № 1-2, 01/12 студзеня 2003 года, <http://www.cjes.ru/bulletins/?bid=342&lang=eng>, Міжнародная федэрацыя журналістаў, журналісты і супрацоўнікі СМІ, забітыя ў 2003 годзе: Доклад Міжнароднай федэрацыі журналістаў аб стратах СМІ ў галіне журналістыкі і тэлеперадач, 2003, стар. 21, <http://www.ifj.org/assets/docs/040/033/19ce928-36b5121.pdf>, Навуменка Ларыса і Андрэй Золатаў, газета «St Petersburg Times», «Забіты вэб-дэзайнер пахаваны», 14 студзеня 2003 года, http://www.sptimes.ru/index.php?action_id=2&story_id=8989; Цэнтр экстрэмальнай журналістыкі, «Штотыднёвы бюлетэнь падзей у рускіх СМІ», выпуск № 18, красавік-май 2004 года <http://www.cjes.ru/bulletins/?bid=983&lang=eng>.

³⁴ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку на сайце Gazeta.ru, «галоўныя рэдактары былі забітыя аднымі і тымі ж людзьмі», 18 лістапада 2010 г., <http://www.gazeta.ru/social/2010/11/18/3439569.shtml>; Цэнтр экстрэмальнай журналістыкі, «Рэпарцёры без межаў падчас азнаямленчага візіту паставілі пад сумненне афіцыйную версію забойства рэдактара газеты», 27 кастрычніка 2003 года <http://www.lenta.cjes.ru/?m=10&y=2003&Lang=англ&NID=1064>, Міжнародная федэрацыя журналістаў, Частковае правасуддзе, стар.18; Камітэт па абароне журналістаў, Анатомія беспакаранасці, стар.39, Следчы камітэт пры пракуратуры Расіі, «Вынікі рэвізіі крымінальных спраў - паўторнае крымінальнае расследаванне нападу на журналістаў», 30 верасня 2010 г., <http://www.sledcomproc.ru/news/29773.html>.

³⁵ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку ў Цэнтры экстрэмальнай журналістыкі, Марквіч Эдуард Барысавіч, дадатковыя матэрыялы», 13 студзеня 2003 года, <http://www.memorium.cjes.ru/?pid=4&id=738>, Міжнародная

федэрацыя журналістаў, Частковае прасуддзе, стар.23, Следчы камітэт пры пракуратуры Расіі, "Вынікі перагляду крымінальных спраў - п'яторнае крымінальнае расследаванне нападу на журналістаў", 30 верасня 2010 года, <http://www.sledcomproc.ru/news/29773.html>.

³⁶ Інфармацыю па гэтай справе можна атрымаць у шэрагу крыніц, у тым ліку з артыкулаў Станіслава Бажко, з газеты "St Petersburg Times": "Ён памёр за свае ідэалы", 22 чэрвеня 2001 года www.sptimes.ru/index.php?action_id=100&story_id=4502; Новая газета: "Хто забіў Віктара Папкова?", <http://www.novayagazeta.ru/data/2001/29/06.html>; журналісты ў Расіі "смерць журналістаў у Расіі, Віктар Папкоў", <http://journalists-in-russia.org/journalists/view/72>, Міжнародная Хельсінкская Федэрацыя па правах чалавека, "Пазбаўленне ад абаронцаў правоў чалавека ў Чачні і Інгушэціі", 15 верасня 2004 http://www.srji.org/files/ihf_silencing.pdf; Эстэмірава Наталля, Фронтлайн, "Сведчанні праваабаронцаў, Крокі да абароны: Другая Дублінская платформа для праваабаронцаў", верасень 2003 г., <http://www.frontlinedefenders.org/node/152>.

³⁷ Інфармацыю пра дадзены выпадак можна знайсці ў розных крыніцах, у тым ліку ў Версіі "Хто замовіў журналіста?", 10-16 ліпеня 2001 года, <http://vk17052001.narod.ru/ver1.htm>, Курганскае дзяржаўнае радыё «Рэакцыя на "Хто замовіў журналіста", 3 жніўня 2001 года, <http://vk17052001.narod.ru/kgtrk2.htm>; Міжнародная федэрацыя журналістаў, Частковае прасуддзе, стар.27.

³⁸ Інфармацыю па гэтай справе можна знайсці ў шэрагу крыніц, у тым ліку ў Новай газеце, "Даварскі і Солат яшчэ на свабодзе", 31 студзеня 2010 года, <http://www.novayagazeta.ru/data/2008/07/03.html>; Эксперт онлайн, «расследаванне працягваецца», 11 лістапада 2010 г., <http://www.expert.ru/2010/11/11/sledstvie/>, Камітэт па абароне журналістаў, Анатомія беспакаранасці, стар.49; Камітэт па абароне журналістаў, "смерць журналістаў - Ігар Домнікаў", <http://cpj.org/killed/2000/igor-domnikov.php>, Міжнародная федэрацыя журналістаў, Частковае прасуддзе, стар.32.

³⁹ Інфармацыю па гэтай справе можна знайсці ў шэрагу крыніц, у тым ліку ў Камітэце па абароне журналістаў "Расія: Фатаграф быў знойдзены мёртвым у Чачні", 29 лютага 2003 года, <http://cpj.org/2000/03/russia-photographer-feared-dead-in-chechnya.php>, Камітэт па абароне журналістаў, Анатомія беспакаранасці, стар.44; газета "Prague Watchdog", "забойствы рускіх журналістаў у 2000-2003", <http://www.watchdog.cz/?show=000000-000003-000002-000037&Lang=1>; Парламенцкая асамблея Савета Еўропы, дакумент 8707, 5 красавіка 2000 года "Канфлікт у Чачні, меркаванні, камітэт па культуры і адукацыі", <http://assembly.soe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc00/EDOC8707.htm>, Кавказскі узел "Расія патрабуе ад Швецыі экстрадыцыю падазраванага, адказнага за знікненне фатаграфа", 11 лістапада 2007, <http://www.kavkaz-uzel.ru/newstext/news/id/1201286.html>.

⁴⁰ http://www.ferl.org/content/Chechen_Leader_Kadyrov_Denies_Blame_For_Killings_Accuses_West_Of_Violence/1795686.html

За апошнія 10 гадоў знікненні і забойствы жупналістаў ва Украіне, Беларусі і Расіі былі сустрэтыя неадэкватным адказам з боку ўрадаў гэтых краінаў. Вынікам гэтага ва ўсіх трох краінах з'явілася ўзнікненне клімата беспакаранасці, парушэнняў правоў чалавека ў журналістаў і ахаладжальны эфект на свабоду выказвання меркаванняў.

Пасля прадмовы выканаўчага дырэктара арганізацыі АРТЫКУЛ 19 Аньес Калламард і выканаўчага Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) Йеспера Хойберга і ўвядзення нямецкага федэральнага міністра юстыцыі Сабіны Лойтхойзер-Шнарренбергер, справаздача разглядае мноства выпадкаў з журналістамі, якія зніклі і/альбо былі забітыя ў сувязі з іх прафесіянальнай дзейнасцю пасля 2000 году ва Украіне, Беларусі і Расіі. Ніводная з гэтых спраў не была цалкам вырашана; хоць у некаторых з іх адбыліся арышты і крымінальныя пераследы, ніводны падбухторшчык і вельмі мала хто са злачынцаў былі прыцягнуты да адказнасці.

Адсутнасць правасуддзя для журналістаў ва Украіне, Беларусі і Расіі таксама змяшчае шэраг рэкамендацый для ўладаў ва Украіне, Беларусі і Расіі, а таксама для міжнароднай супольнасці аб прававых і палітычных мерах, неабходных для абароны журналістаў і абароны права на свабоду выказвання меркавання ў гэтых краінах. Гэтыя рэкамендацыі ў асноўным з'яўляюцца вынікам дыскусій, якія мелі месца падчас канферэнцыі, арганізаванай арганізацыямі АРТЫКУЛ 19 і Інтэрнэйшнл медыя супорт (IMS) у Кіеве, Украіна, 16 верасня 2010, "Праз дзесяць год няма справядлівасці для Георгія Гангадзэ: неабходнасць адшукання новых шляхоў да барацьбы з беспакаранасцю". Рэзюмэ канферэнцыі таксама прадстаўлена ў справаздачы.

DEFENDING FREEDOM OF EXPRESSION AND INFORMATION

ARTICLE 19 Free Word Centre 60 Farringdon Road London EC1R 3GA
T +44 20 7324 2500 F +44 20 7490 0566
E info@article19.org W www.article19.org